

ΜΙΝΩΣ Μ. ΚΟΚΟΛΑΚΗ
Ἐντεταλμένου Ὑφηγητοῦ
τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας

ΠΛΟΥΤΑΡΧΕΙΑ

(Ηθικ. 101 Β, 476 Α)

I

Ἐν τῇ *Περὶ εὐθυμίας* (κεφ. 17) δοκιμῇ αὐτοῦ ὁ Πλούταρχος ὑποστηρίζει ὅτι ἐλάχιστον μέρος τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως παραμένει ἐκτεθειμένον εἰς τὰς ἐπιβουλὰς τῆς τύχης καὶ τῶν φύσει δοκούντων λυπεῖν, ἐνῶ τὸ μεγαλύτερον καὶ τὸ σπουδαιότερον, ἦτοι ὁ κόσμος τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἠθικῆς, εὐρίσκεται ὑπὸ τὸν ἀπόλυτον ἔλεγχον¹ τοῦ ἀτόμου. Ἡ ἐπίγνωσις τῆς ἀληθείας ταύτης ὑπαγορεύει αὐτοπεποίθησιν καὶ θάρρος πρὸς τὸ μέλλον². Ἡ τύχη ἐνδεχομένως θὰ προσβάλῃ τὸ ἄτομον δι' ἀσθενειῶν, στερησεων καὶ κοινωνικῆς ταπεινώσεως ὀφειλομένης εἰς συκοφαντίας, ἀλλ' εἶναι ἀνίκανος νὰ διαστρέψῃ τὸν ἀνδρεῖον καὶ τὸν μεγαλόψυχον εἰς ποταπὸν καὶ μικρόψυχον. Κατ' ἀκολουθίαν ἡ ψυχικὴ συγκρότησις τοῦ «φρονίμου» ἀποδεικνύεται παραστάτης πολλῷ χρησιμώτερος εἰς τὸν βίον ἢ ὁ κυβερνήτης ἐν ὥρᾳ τρικυμίας: πρᾶγμα ὁ κυβερνήτης δὲν ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ δαμάσῃ τὴν μανίαν τῶν κυμάτων καὶ τῶν ἀνέμων, ἢ ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ νὰ εὕρῃ καὶ νὰ χρησιμοποιήσῃ πρόσφορον λιμένα, οὔτε πάλιν μετὰ καρτερίας νὰ ὑπομείνῃ τὴν δοκιμασίαν. Ὅταν τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως ὑπερισχύουσιν τῆς ἠθικῆς ἀντοχῆς καὶ τῆς τέχνης του, *τρέμων κάθηται καὶ παλλόμενος* (475 F). Τοῦναντίον τὸ φιλοσοφοῦν ἄτομον ὄχι μόνον ἐπιτυγχάνει νὰ

1. Περὶ τῆς ἰδέας, ἥτις διὰ τοῦ Ἐπικούρου (βλ. Διογένη Λαέρτιον X 144, 16 = Usener, *Epicurea*, Lipsiae 1887 [ἀν. 1966], Κύριαι Δόξαι, ἀρ. XVI, σελ. 74 - 75) ἀνάγεται εἰς τὸν Δημόκριτον (Στοβ. II 8, 16 = Diels - Kranz⁹, F. Vors. B 119), βλ. Georg Siefert, *Plutarchs Schrift perì eūthymías* (Programm Pforta), Naumburg 1908, σελ. 56 - 57.

2. *ἀνεκπλήκτους* (κατὰ τὸν κώδικα τοῦ Στοβαίου G 4) πρὸς τὸ μέλλον εἶναι καὶ *θαρραλέους* (475 D) πβ. Greg. Bernardakis, *Plut. Moralia*, vol. VII, Lipsiae [Teubner] 1896, σελ. 114 (ἀπόσπ. XVII, «Ἐκ τοῦ Περὶ φιλίας»).

ἐξουδετερώνη τὰς αἰτίαις τῶν νόσων διὰ λελογισμένης διαίτης καὶ τῆς ἐν πᾶσιν ἀσκουμένης ἐγκρατείας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ψυχικὸν τομέα, ὅσακις ἀντιμετωπίζει ἐξωθεν ἀπειλὴν τῆς θυμικῆς ἰσορροπίας του, διὰ τῆς ἐγκαίρου προετοιμασίας του παρακάμπτει τὸν κίνδυνον ὡς ἔμπειρος καὶ προνοητικὸς ναυτίλος (476 A) : *κὰν τις ἐξωθεν ἀρχὴ πάθους ὥσπερ διαδρομὴ γένηται σπιλάδος, εὐσταλεῖ καὶ κούφῃ κεραία παρήνεγκεν*¹ ὥς φησιν Ἀσκληπιάδης· παραλόγου δέ τις καὶ μεγάλου καταλαβόντος καὶ κρατήσαντος, ἐγγὺς ὁ λιμὴν καὶ πάρεστιν ἀπονήξασθαι τοῦ σώματος ὥσπερ ἐφορκίον μὴ στέγοντος.

Ὁ ὑποθετικὸς λόγος τοῦ ἀνωτέρω ἐδαφίου, εἰδικώτερον δὲ ἢ παρομοίωσις : ὥσπερ διαδρομὴ γένηται σπιλάδος, ἡρμηνεύθη μέχρι σήμερον κατὰ τρόπον ὁμοιόμορφον ὑπὸ πάντων σχεδὸν τῶν μελετητῶν καὶ μεταφραστῶν τοῦ Πλουτάρχου, ἀναμφιβόλως ἐρειδομένων ἐπὶ τοῦ κύρους τῶν ἐπιφανῶν ἀνθρωπιστῶν τοῦ 16ου αἰῶνος, τοῦ Γάλλου Budaeus καὶ τοῦ Γερμανοῦ Xylander. Πολλοὶ νεώτεροι ἐκδότες ἠρκέσθησαν εἰς ἀπλὴν ἀνατύπωσιν τῆς λατινικῆς μεταφράσεως τοῦ Xylander. Ἡ ὁμοφωνία τῶν ἐρμηνευτῶν ὀφείλεται εἰς παρεμφερῆ ἀπόδοσιν τῆς βασικῆς λέξεως *σπιλάς*, ὅπως ἐμφαίνουσιν τὰ ἐπόμενα παραδείγματα καταχωριζόμενα κατὰ χρονικὴν ἀκολουθίαν :

Guilielmus Budaeus¹ : «*tum si quod extrinsecus forte argumentum perturbationis existat, in quod animus hominis quasi in saxosum vadum incurrerit, expedita (inquit Asclepiades) suspensaue antenna transilit*».

Ὁ Γάλλος ἑλληνιστὴς μεταφράζων ἐπέδειξε περισσὴν ἐλευθεριότητα : ἐν πρώτοις ἀπέδωκε τὸν ἐνικὸν *σπιλάδος* ὅχι ὡς «ἕνα βράχον»², ὅπως θὰ ἦτο τοῦλάχιστον θεμιτόν, ἀλλ' ὡς «θάλασσαν πλήρη πετρῶν». Ἐν συνεχείᾳ ἐξέλαβε τὴν αὐτὴν γενικὴν (*σπιλάδος*) ὡς ἀντικειμενικὴν, καίτοι οὐδαμοῦ τοῦ Πλουτάρχου ἢ ἐτέρου συγγραφέως ἀπαντᾷ μεταβατικὴ σύνταξις τοῦ ἀφηρημένου οὐσιαστικοῦ *διαδρομῆ*, ἐνῶ ἀντιθέτως τοῦτο εἰσάγεται πολλάκις ὡς ἀμετάβατον, εἴτε μετὰ τινος ὑποκειμενικῆς γενικῆς εἴτε χωρὶς.

Jacques Amyot³ : «*si encore du dehors il avient par fortune quelque commencement d'indisposition, comme s'il falloit à un vaisseau passer*

1. Βλ. Plutarchi Cheronei opuscula. Translatio latina a Guill. Budeo [ἐκδ. Jehan Petit] 1514, fol. XXXIII. Ἡ μετάφρασις τοῦ *Περὶ εὐθυμίας* εἶχεν ἐκτυπωθῆ 4 ἔτη ἐνωρίτερον ἐν Ρώμῃ («*impressum Romae per Jac. Marochium MDX*»).

2. Ὅποτε θὰ ἦτο ἀδύνατος ἡ σύνταξις μετὰ τοῦ οὐς. *διαδρομῆ*.

3. Les œuvres morales et meslees de Plutarque, translatees de Grec en François, reveues et corrigees, tome I, Geneve 1627, σελ. 75. Τὸ πρῶτον ἐδημοσιεύθησαν ἐν Παρισίοις τῇ 1572 (πβ. ἐπανάκδ., à Paris 1819, tome I, σελ. 464).

par dessus un rocher caché sous l'eau, il le traverse avec un léger et habile trinquet»¹.

Ὁ Amyot, καίτοι ἀκριβέστερος τοῦ Budaeus εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ ἐνικοῦ *σπιλάδος*, ἀναγκάζεται νὰ μεταβάλῃ τὸν σκόπελον εἰς ὑφαλον, διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν διέλευσιν τοῦ σκάφους ὑπεράνω αὐτοῦ. Ἀλλὰ διατὶ προτιμᾶται ὁ πλοῦς ἄνω τῆς πέτρας ἀντὶ τῆς παρακάμψεως καὶ εἰς τί ὠφελεῖ, πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, ἡ μείωσις τῶν ἰστίων — τοιαῦται ἀπορίαι μένουν ἀναπάντητοι.

Guil. Xylander²: «*tum si quod extrinsecus mali principium ostenditur, veluti cum praeter cautes aliquas in mari latentes est navigandum, contractis facile antennis praetervehitur*».

Κατὰ τὸν Xylander ὁ ναυτικός τῆς παρομοιώσεως δὲν ὑποχρεοῦται νὰ διέλθῃ ἄνωθεν ὑφάλου τινός, ὅπως ἐφαντάζετο ὁ Amyot, ἀλλὰ νὰ παρακάμψῃ περισσοτέρους («*praeter cautes aliquas*»), μέχρις ὅτου διαφύγῃ τὸν κίνδυνον. Ὁ ἐνικός τοῦ Πλουτάρχου (*σπιλάδος*) νοεῖται ὡς πληθυντικός. Ἐν τούτοις παρὰ τὴν ἐπινόησιν αὐτὴν ὁ ἀναγνώστης δυσπιστεῖ περὶ τῆς ἐν τῇ μεταφράσει φερομένης ἀντιστοιχίας μεταξὺ τοῦ συντελεστοῦ ψυχικῆς ἀναταραχῆς καὶ τοῦ ἐπιτευχθέντος (*διαδρομὴ γένηται*) διάπλου διὰ τῶν βράχων.

Philemon Holland³: «*If haply there chance some little beginning or indisposition to a passion, upon which the minde is ready to runne it selfe, as a ship, upon some blinde rocke under the water, it can quickly turne about his nimble and light cross-saile yard...*».

Ὁ Ἑλληνιστὴς μεταφραστὴς δὲν ἀφίσταται οὐσιωδῶς τῶν προγενεστέρων ὁμοτέχνων του, ἀλλ' ἐπιδιώκει νὰ παραστήσῃ σαφέστερον τῶν ἄλλων τὴν εἰκαζομένην ὁμοιότητα τοῦ *πάθους* πρὸς ὑφαλον, ὅστις ἀποφεύγεται (;) δι' ἐπιδεξιὸν χειρισμοῦ τῆς κεραίας.

1. OI Brotier-Vauvilliers - E. Clavier (Oeuvres morales de Plutarque, tome I, à Paris 1802, σελ. 451) ἐπεξηγοῦν τὸν Amyot ἀντὶ τοῦ Πλουτάρχου: «*Le trinquet est un terme de marine en usage sur la Méditerranée. Il signifie le mât et la voile de la misaine, ou de l'avant d'une galère*».

2. Βλ. Plutarchi Chaeronensis moralia quae usurpantur, Guil. Xylandro Augustano interprete, Pars II, Francoforti ad Moen. 1592, σελ. 266 (πβ. ἀνατόπ. Lutetiae Parisiorum, tom. II, 1624, σελ. 467). Τὴν μετάφρασιν ἀνέλαβον αὐτοῦσιαν οἱ J. O. Jac. Reiske (vol. VII, Lipsiae 1777, σελ. 860), Dan. Wyttenbach (Moralia II 2, Oxonii 1796, σελ. 939) καὶ Fr. Dübner (Moralia I [Didot], Parisiis 1868, σελ. 577).

3. Ο γραφικὸς τίτλος τοῦ βιβλίου του εἶναι: The Philosophie, commonlie called the Morals written by the learned Philosopher Plutarch of Chaeronea, Translated out of Greeke into English, At London 1602 (σελ. 159).

J. F. S. Kaltwasser¹: «Gesetzt, daß von aussen der Anfang eines Uebels drohet, und sich gleichsam von ferne Klippen zeigen, durch die man hinfahren muß; so führt sie das Schiff, wie Asklepiades sagt, mit leichtem ausgebreiteten Segel glücklich vorbei».

Καὶ μόνον τὸ ὅτι πρὸς ἀπόδοσιν τῶν δύο λέξεων *διαδρομή* *σιπλάδος* ἐχρησιάσθησαν δύο πλήρεις προτάσεις («und sich gleichsam... hinfahren muß») προδίδει τὴν δυσχέριαν τοῦ μεταφραστοῦ νὰ συγκροτήσῃ πιθανὸν νόημα διὰ παρατόλμου συμπληρώσεως τῶν λογικῶν χασμάτων. Οὕτω ἐπινοεῖται ἡ ἐμφάνισις εἰς τὸν ὀρίζοντα συστάδος σκοπέλων, πρὸς τοὺς ὁποίους παραβάλλεται ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ.

Angelo Zendrini²: «Cosi ancora se avvenga che incontri un qualche esterno principio di disagio, come se navigando s'abbattesse in uno scoglio, raccolte le agevoli vele...».

Ἡ μετάφρασις προσεγγίζει πρὸς τὴν τοῦ Budaeus (πβ. *incurrerit* - *s'abbattesse*) μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι *σιπλάς* ἐνταῦθα ἐρμηνεύεται ὡς βράχος καὶ ὄχι ὡς θάλασσα «βρίθουσα σκοπέλων», κατὰ τὴν ἐκδοχὴν τοῦ Γάλλου ἀνθρωπιστοῦ.

Io. Chr. Bähr³: «Und wenn von aussen ein Anfang zu einer Leidenschaft sich zeigt, wie wenn etwa eine Klippe erscheint, so segelt der Verständige vorbei mit leichten, ausgebreiteten Segeln».

Ὁ Bähr — ὅπως πρὸ αὐτοῦ ὁ Kaltwasser — πιθανώτατα δέχεται τὴν γενικὴν *σιπλάδος* ὡς ὑποκειμενικὴν εἰς τὸ οὖσ. *διαδρομή*, ὅπερ ἀναγκάζεται νὰ ἐρμηνεύσῃ ὡς «ἐμφάνισιν» («erscheint» ~ πβ. Kaltwasser, «sich... zeigen») ἀψηφῶν τοὺς ἐτυμολογικοὺς καὶ σημασιολογικοὺς περιορισμοὺς τῆς λέξεως. Περαιτέρω ἀντιστρέφων τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐπιθέτου *εὐσταλεῖ* δημιουργεῖ τὸν ὀξύμωρον συνδυασμόν: «leichten» — «ausgebreiteten Segeln». Ἀλλὰ τὸ αἰνίγμα παραμένει ἄλυτον: διατὶ ὁ ναυτικὸς ἀντικρύζων τὸν σκόπελον λησμονεῖ τὸ πηδάλιον καὶ ἀσχολεῖται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν διάταξιν τῶν ἱστίων τοῦ πλοίου του!

Marc. Adriani - Franc. Ambrosoli⁴: «E se per fortuna spira di fuori qualche maligno fiato da fare scuotere la navicella della nostra vita in alcuno scoglio dall'onde ricoperto...».

Ἡ ἐνωρίτερον μνημονευθεῖσα μετάφρασις τοῦ Zendrini⁵ χρωματί-

1. Plutarchs moralisch - philosophische Werke, 4er Theil, Wien und Prag 1797, σελ. 42.

2. Della Imperturbabilità discorso di Plutarco, Venezia 1812, σελ. 41.

3. Plutarch's Werke, II (Moralische Schriften), 6te Abt., Stuttgart 1835, σελ. 1475.

4. Opuscoli di Plutarco, Part. I, Napoli 1841, σελ. 586.

5. Βλ. ἀνωτ. ὑπόσημ. 2.

ζεται τώρα ἐπὶ τὸ παραστατικώτερον. Ὁ βράχος («scoglio») προσδιορίζεται ὡς ὕψαλος.

Abbé Ricard¹: «Si une violence étrangère la (τ.ἔ. «la sagesse») menace, alors, tel qu'un pilote qui replie promptement ses voiles à l'approche d'un écueil».

Ἡ «προσέγγισις» («à l'approche») δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς «διαδρομῆς» τοῦ πρωτοτύπου.

Otto Apelt²: «und wenn von aussen ein Anfang zu einer Leidenschaft sich zeigt, wie eine Klippe im Wasser, so segelt der Verständige vorbei».

Ὁ Apelt παρασιωπῶν τὴν λ. διαδρομὴ τοῦ κειμένου παρομοιάζει τὴν ἀρχὴν πάθους πρὸς ἐνάλιον βράχον. Τὰ σκέλη τῆς παρομοιώσεως εἶναι πάλιν ἀσυμβίβαστα.

Willh. Ax³: «Wenn aber von aussen der Anfang eines Übels droht, wie das Fahrwasser zwischen den Klippen...».

Ἡ γενικὴ σπλάδος ἐρμηνεύεται διὰ πληθυντικοῦ, ἵνα εὐσταθήσῃ ἡ ἐκδοχὴ τοῦ πόρου μεταξύ σκοπέλων.

Moses Hadas⁴: «and if trouble of an outside origin befalls he skims by the reefs, 'riding a poised and light beam'...».

Ὁ μεταφραστὴς πολλαπλῶς παρενόησε τὸ χωρίον τοῦ Πλουτάρχου, διότι ὄχι μόνον αὐθαιρέτως μετέτρεψε τὸν ἐνικὸν σπλάδος εἰς πληθυντικόν, ἀλλὰ καὶ προϋπέθεσεν ὅτι ἐν τῷ λυρικῷ ἀποσπάσματι τοῦ Ἀσκληπιάδου ἐγένετο συνεκδοχικὴ χρῆσις τοῦ μέρους ἀντὶ τοῦ ὅλου, τ.ἔ. τῆς κεραίας ἀντὶ τοῦ σκάφους. Συνέπεια τῆς παρερμηνείας ὑπῆρξεν ἡ ἀπάλειψις τῆς ζωηρᾶς καὶ δημοφιλοῦς ἐκ τῆς ναυσιπλοΐας εἰκόνας⁵, τὴν θέσιν τῆς ὁποίας ἐπλήρωσε κενὸς καὶ ἄσκοπος πλατασμός («riding a poised and light beam»).

Rob. Flacelière⁶: «Si du dehors survient le germe d'une maladie, c'est comme une traversée parmi les écueils, qu'il range grâce à sa vergue souple et légère».

Ὁ παραλληλισμὸς «μικροβίου μιᾶς νόσου» πρὸς διέλευσιν μεταξύ ὑφάλων πετρῶν τυγχάνει κατ' ἀρχὴν ἐξεζητημένου καὶ ἀδιανόητος. Γενικώτερον

1. Oeuvres morales de Plutarque, traduction du grec, tome II, Paris 1844, σελ. 437.

2. Plutarch, Moralische Schriften, II (Parallel-schriften zu Seneca's Dialogen), Leipzig 1926, σελ. 62.

3. Plut. moralia, verdeutscht und herausgegeben von —, Leipzig 1950, σελ. 28.

4. Plutarch, Selected Essays on Love, the Family, and the good Life, New York 1957, σελ. 184.

5. Περὶ τῆς βλ. κατωτέρω.

6. Sagesse de Plutarque, Paris 1964, σελ. 47.

δμως ἡ ἐκδοχή τῆς λ. *πάθους* ὡς νοσήματος δὲν εὐσταθεῖ, διότι ὁ Πλούταρχος ἐξαίρων τὴν διμερῆ ἐπάρκειαν τοῦ «φρονίμου» εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν α) σωματικῶν καὶ β) ψυχικῶν ἀνωμαλιῶν πραγματεύεται τὰς πρώτας συντόμως διὰ τῆς μετοχικῆς φράσεως *ἐκλύουσα* κλπ. Ἡ διερεύνησις τοῦ ψυχικοῦ τομέως ἄρχειται ἀπὸ τοῦ *κἄν τις...* ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸ *τοῖς τε σωματικοῖς...* Τοιαύτη δυαδικὴ θεώρησις εἶναι συνήθης εἰς τὸν Χαιρωνέα φιλόσοφον. Τὴν ἐρμηνείαν τῆς *σπιλάδος* ὡς ὑφάλου υἱοθετεῖ καὶ ὁ **François Fuhrmann** παραφράζων τὸ χωρίον εἰς τὴν ἐμπερίστατον διατριβὴν¹ του περὶ τῶν «Εἰκόνων παρὰ Πλουτάρχῳ»².

Ἡ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 16ου αἰῶνος ἐπικρατήσασα ἐκδοχὴ τῆς *σπιλάδος* ὡς ἐναλίου βράχου ἀναλαμβάνεται καὶ εἰς τὴν νέαν ἐλληνικὴν ἐκδοσιν τοῦ **Συρ. Φίλιππα**³ ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἐνδείξεως ἐρμηνευτικοῦ προβλήματος: «καὶ ἂν καμμία ἐξωθεν ἀρχὴ πάθους παρουσιασθῇ ὡς διὰ βασις διὰ μέσου σκοπέλων».

Ἀπροσδόκητον ἀπόκλιση ἀπὸ τῶν ἀνωτέρω παραλλαγῶν ἐπισημαίνομεν τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἀπόδοσιν τοῦ Πλουταρχείου δοκιμίου ὑπὸ **W. C. Helmbold**⁴ ἐν τῇ Κλασσικῇ Βιβλιοθήκῃ Loeb: «even if the beginning of some evil comes from without, 'he rides it out with light and well-furled sail', as Asclepiades has it, just as one passes through a storm».

Ὁ Helmbold ἐσφαλμένως ἐκλαμβάνει τὴν γενικὴν *σπιλάδος* ὡς ἀντικειμενικὴν. Ὅτι παρομοία σύνταξις τῆς λ. *διαδρομῇ* δὲν μαρτυρεῖται, ἐτονίσθη ἐνωρίτερον ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν μετάφρασιν τοῦ Budaeus. Ἀλλ' ὁ Helmbold προσθέτει νέον καὶ ὑγιὲς στοιχεῖον εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ χωρίου διὰ τῆς ἐννοίας τῆς θυέλλης («storm»).

Ἡ καταγωγή τῶν ἀνωτέρω δύο ἀντιθέτων ἐρμηνειῶν δὲν εἶναι δυσεξήγητος: ἡ παλαιότερα καὶ μέχρι τοῦ νῦν ισχύουσα ἐπήγαγεν ἐκ τῆς ἀντιλήψεως ὅτι ἡ ἐπικὴ λέξις *σπιλάς* ἐχρησιμοποιήθη καὶ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐν τῇ ἐννοίᾳ, ἣν ἔφερεν⁵ ὅχι μόνον εἰς τὰ ὁμηρικὰ ἔπη ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν λυρικὴν καὶ δραματικὴν ποίησιν, προσέτι δὲ εἰς εὐαρίθμους μετακλασσικοὺς πεζογράφους⁶ καὶ ἀλεξανδρινοὺς ποιητάς. Τὴν ἰδέαν

1. Les Images de Plutarque, Paris 1964, σελ. 69 (70), ὑποσ. 3.

2. «si, d'aventure, le sage rencontre quelque passion, il l'évite aisément, comme un récif».

3. Πλουτάρχου Περὶ εὐθυμίας (Βιβλιοθήκη «Παπύρου», ἀρ. 21), ἐν Ἀθήναις 1938, σελ. 79.

4. Plutarch's Moralia, vol. VI (439 A - 523 B), London 1939 [ἀνατ. 1957], σελ. 231.

5. Βλ. Θησαυρὸν Ἑρρ. Στεφάνου (Hase-Dindorf), vol. VII, Parisiis 1848 - 1854, στήλ. 593 - 594 (ἐν λέξ. *σπιλάς*): 1) «Rupes s. Saxum: Plerumque de saxo quod in mari prominat», 2) «Glarea vel terra glareosa».

6. Α.χ. εἰς τὸν Πολύβιον, Διόδωρον τὸν Σικελιώτην, Συνέσιον κ.ά.

ταύτην τῶν φιλολόγων ἀπεκρυστάλλωσε τὸ σχόλιον τοῦ Dan. Wyttenbach¹ εἰς συναφὲς χωρίον τοῦ Πλουτάρχου (101 B), περὶ οὗ θὰ διαλάβωμεν ὕστερον : «εἰδία σπιλάδος»... vox Homer. Odys. Γ 298, Ε 401. 405 notata Apollonio Lexico Hom. Hesychio, Suidae...». Εἰς ταύτην ἄλλωστε συνέβαλεν οὐ μόνον πλῆθος ἀρχαίων χωρίων, ἐν οἷς ἡ ἔννοια «βράχος» κ.τ.τ. ὑπαγορεύεται ἐκ τῶν συμφραζομένων, ἀλλὰ καὶ ἡ ὁμοφωνία τῶν βυζαντινῶν λεξικογράφων². Τὰ νεώτερα λεξικά τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσης — περιλαμβανομένων καὶ τῶν ὀκτὼ πρώτων ἐκδόσεων τοῦ Greek - English Lexicon τῶν Liddell καὶ Scott — ἀπλῶς μετέγραψαν τὰ ἑρμηνεύματα τῶν λεξικογράφων.

Ἐν τούτοις ἡ συλλογὴ τεκμηρίων, ἐξ ὧν συνήγετο ἡ ἔννοια τῆς σπιλάδος, δὲν ὑπῆρξεν ἐξαντλητικὴ. Κατὰ τὰ ἔτη 1913 καὶ 1915 ἀντιστοιχῶς ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰς σελίδας θεολογικοῦ περιοδικοῦ τοῦ Λονδίνου δύο σημειώματα, διὰ τῶν ὁποίων ὁ Ἄγγλος ἑλληνιστὴς Α. D. Knox εἰσηγεῖτο τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐκφράσεως *διαδρομὴ σπιλάδος* ὡς «puffs of a gusty wind», ἥτοι «ριπαὶ θυελλώδους ἀνέμου»³. Τὴν γνώμην του ταύτην ἐστήριξεν ὁ Knox κυρίως ἐπὶ χωρίων, τὰ ὁποῖα — παραδόξως — παρεσιωπήθησαν ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Ἑρρ. Στεφάνου, ἥτοι Πλουτ. Ἡθικ. 101 B καὶ 476 A, Ἡλιοδῶρ. Αἰθιοπ. V 32,1 (ἔκδ. σειρᾶς Budé) καὶ Θεοφυλ. Σιμοκ. 95 D, ἐπεξέτεινε δὲ τὴν ἑρμηνείαν καὶ (μετὰ τινος ἐπιφυλακτικότητος) εἰς τὸ ἐπίγραμμα τῆς Παλατινῆς Ἀνθολογίας VII 382, ὡσαύτως δὲ εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἰούδα⁴, διαφωνήσας πρὸς τὴν παρὰ τοῖς θεολόγοις κρατούσαν ἄποψιν περὶ τῆς ἐννοίας⁵ τοῦ ἀποστολικοῦ κειμένου.

1. Animadversiones, tom. I, 2 (= Plutarchi Chaeronensis moralia, tom. VI) Oxonii 1810, σελ. 689.

2. Ἡσύχιος (M. Schmidt, vol. IV, Halle 1862 [ἀνατ. Hakkert, Amsterdam 1965], σελ. 66) : σπιλάδες· αἱ περιεχόμεναι τῇ θαλάσῃ πέτραι· Σούδα (A. Adler, Pars IV [π-ψ], Lipsiae 1935, σελ. 419· πβ. Bachmann, Anecdota graeca, Leipzig 1828, I 368, 30) : αἱ ἐν ὕδατι κοίλαι πέτραι, ὡς Ἀπίων. Ἡλιοδῶρος δὲ τὰς παραθαλασσίους [Bekker] καὶ ἐπειλημμένας ὑπὸ τῶν κυμάτων· Θωμᾶς Μάγιστρος (Frid. Ritschellius, Halis Saxonum 1832, σελ. 334, 1) : Σπιλάς Ἀττικοί, ὕψαλος πέτρα Ἑλληνες...· Lexicon Vindobon. (A. u. g. Nauck, Petersburg 1867, [ἀνατ. Olms, Hildesheim 1965], σελ. 164 [2]) : σπιλάς· ἡ ὕψαλος, καὶ τὸ κάτωθεν ἐκ τοῦ βοθοῦ ἀνασπώμενον ἄγριον κύμα· Μέγα Ἑτυμολογικόν (Th. Gaisford, Oxford 1848 [ἀνατ. Hakkert, Amsterdam 1962], στ. 724, 2) : Σπιλάδες· αἱ ὕψαλοι πέτραι, οἷον ἀποσπάδες, ἡ ὅτι μελαινέται τὸ κατ' αὐτὰς μέρος.

3. Βλ. The Journal of Theological Studies [London], vol. XIV (1913), No. 56, σελ. 547-549 (ὑπὸ τίτλον : «Σπιλάδες») καὶ αὐτόθι, vol. XVI (1915, Oxford), σελ. 78 («Σπιλάς»)· πβ. τοῦ αὐτοῦ, Herodas, The Mimes and Fragments, Cambridge 1966, σελ. 413 (= «a squal»).

4. § 12 : Οὗτοί εἰσιν οἱ ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν σπιλάδες συνενωχοῦμενοι ἀφ' ὧρος.

5. Βλέπε προχείρως Walter Bauer, Griechisch-Deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments⁵, Berlin 1958, στ. 1510, καὶ τὴν πρόσφατον ἀγγλι-

Τὰς τολμηρὰς εἰσηγήσεις τοῦ Κνοχ ὑπετίμησαν ἢ, τὸ πιθανώτερον, παρεῖδον οἱ μελετηταὶ τοῦ Πλουτάρχου, ὅπως ἀποδεικνύουν αἱ ἀνωτέρω παρατεθεῖσαι πρόσφατοι μεταφράσεις. Αὐτὸς ὁ Helmut Broecker, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλομεν σοφώτατον ἐρμηνευτικὸν ὑπόμνημα ¹ εἰς τὴν *Περὶ εὐθυμίας* πραγματείαν, δὲν ἀφίσταται τῆς γνωστῆς παραδόσεως, τῆς ὁποίας ἀναλαμβάνει αὐτούσια τὰ ἐπιχειρήματα : «σπιλὰς est vox Homericā, quam non invenimus (;) nisi in oratione astricta : Od. III 298 ; V 401 ; 405 ; Soph . . .».

Ὅπως δὲποτε, τὰ φιλολογικὰ παρατηρήματα τοῦ Κνοχ δὲν ἔμειναν τελείως ἄκαρπα, διότι ἔπεισαν τοὺς συντάκτας τῆς 9ης ἐκδόσεως τοῦ Λεξικοῦ τῶν Liddell - Scott ² νὰ καταχωρίσουν νέον λῆμμα («σπιλὰς C») ἐπεξηγούμενον ὡς «θύελλα» ἢ «αἰφνιδίαν καταγίδα» («Storm», «Squall»). Τὴν ἐννοιολογικὴν διαφοροποίησιν τοῦ νέου λήμματος ἀπὸ τῶν «σπιλὰς A» καὶ «σπιλὰς B» ἐνεβάθυνε προσφάτως μέχρι τοῦ ἐτύμου τῶν λέξεων ὁ Hjalmar Frisk ³, ἐνῶ παρ' ἄλλοις ⁴ αὕτη ἐντελὴς ἡγνοήθη.

Κατὰ τὴν ἀκολουθοῦσαν ἔρευναν θὰ ἐξετασθοῦν μετ' ἄλλων πρῶτα τὰ χωρία, τὰ ὁποῖα παραλειφθέντα εἰς τὸν Ἑρρ. Στέφανον προσάγονται ὑπὸ τοῦ Κνοχ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐκδοχῆς του. Μετὰ τὴν παρέκβασιν θὰ ἐπανεέλθωμεν εἰς τὸν Πλούταρχον.

1) Ἑλίοδ. Αἰθιοπ. V 32,1 (ἢ V 31 ⁵). Ἡ προκλητικὴ διαμαρτυρία τοῦ «δευτερεύοντος ληστοῦ» Πελώρου πρὸς τὸν ἀρχηγόν του Τραχίνον ἔσχεν ἀπροσδοκίτους συνεπείας : ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου τὸ στίφος τῶν πειρατῶν παρουσίασε τὴν ὅσιν τρικυμισμένου πελάγους : *θαλάττη προσείκασας ἂν τοὺς ἀνδρας αἰφνιδίῳ σπιλάδι κατασεισθέντας· οὕτως ἄλογός τις ὁρμὴ πρὸς ἄφραστον αὐτοὺς ἤγειρε τάραχον, ἅτε οἶνω καὶ θυμῷ κατόχους γεγενημένους*.

Ὁ Κοραῆς ⁶ ὑπόπτευν ὅτι τὸ κείμενον νοσεῖ, ἀποδοκιμάζων δὲ προγε-

κὴν ἀπόδοσιν τῆς Καινῆς Διαθήκης (The New English Bible, New Testament, Oxford - Cambridge 1962, σελ. 522, = «blot»).

1. Animadversiones ad Plutarchi libellum *Περὶ εὐθυμίας* (Habelts Dissertationsdrucke, Heft 2), Bonn 1954, σελ. 176.

2. A New Edition, revised and augmented... by H. S. Jones, Oxford 1940, σελ. 1628.

3. Griechisches Etymologisches Wörterbuch, (Lief. 18), Heidelberg 1967, σελ. 768 («heftiger Windstoß, Sturmwind» [Plut., Hld. ; unsicher AP 7, 382, 4])· ὁ Frisk ἐπέχει περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως («unklar»).

4. Πβ. A. Bailly - L. Séchan - P. Chantraine, Dictionnaire Grec - Français, Paris 1950, σελ. 1778.

5. Βλ. Heliodori Aethiopica, Aristides Colonna recensuit, Romae 1938, σελ. 178.

6. Ἑλίοδωρου Αἰθιοπικῶν βιβλία δέκα, Μέρος Β (Σημειώσεις), Ἐν Παρισίοις Α, Ω Δ, σελ. 193.

νεστέρας μεταφράσεις¹ προέτειναν ως πιθανούς δύο τρόπους θεραπείας του :

α) διόρθωσιν τοῦ *θαλάττη* εἰς *θαλάττης* καὶ τοῦ ἐπιθέτου *αἰφνιδίως* εἰς ἐπίρρ. *αἰφνιδίως*, ἥτοι: *θαλάττης προσείκασας ἂν τοὺς ἄνδρας αἰφνιδίως σπιλάδι κατασεισθέντας*. Ὅθεν ὁ Ἡλιόδωρος, κατὰ τὸν Κοραῖν, παρομοιάζει τοὺς πειρατὰς «κατασεισθέντας καὶ διαταραχθέντας αἰφνιδίως, σπιλάδι θαλάττης βομβούση ὑπὸ τῶν προσκλυζόντων κυμάτων». Ἦτοι *σπιλὰς θαλάττης* σημαίνει ἀλίκυπον σπήλαιον, οἷον τὸ περιγραφόμενον εἰς τὸ ε τῆς Ὀδυσσεΐας ἢ εἰς τὰ *Ἀργοναυτικά* (B 570) τοῦ Ἀπολλωνίου, ἢ τέλος βραχώδη ἀκτὴν ἐκτεθειμένην εἰς τὴν μανίαν τῶν κυμάτων². Ὁ ὑπόκωφος δοῦπος καὶ ὁ παφλασμός αὐτῶν συνθέτουν τὴν ὕλην τῆς παρομοιώσεως.

β) διατηρουμένης τῆς δοτικῆς *θαλάττη* ἀπλὴν ἀλλαγὴν τοῦ ἐπιθέτου εἰς ἐπίρρημα. Ἡ σκηνὴ τότε μετατοπίζεται ἀπὸ τῆς παραλίας εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν, «ἢ κατασειεταὶ αἰφνιδίως πρὸς σπιλάδα, καὶ δοῦπον ποιεῖ³, τοῦ *κατασεισθέντας* καινότερον πρὸς τὸ ἄνδρας συναφθέντος δέον εἰπεῖν *κατασεισθείση* πρὸς τὸ *θαλάσση*».

Τὰ κύρια μειονεκτήματα, τὰ ὁποῖα ἐλαττώνουν τὴν βαρύτητα τῶν ἀνωτέρω προτάσεων, εἶναι τὰ ἑξῆς :

α) δι' ἐκάστην λύσιν ἐπιφέρεται τοῦλάχιστον μία διόρθωσις τῆς ὁμοφώνου παραδόσεως τοῦ ἑδαφίου,

β) διὰ τῆς μετατροπῆς τοῦ ἐπιθέτου *αἰφνιδίως* εἰς ἐπίρρημα (ἢ ὁποῖα καθίσταται ἀναπόφευκτος, ἐφ' ὅσον διὰ τοῦ *σπιλάς* νοεῖται βράχος ἢ σπήλαιον) ἐξαίρεται μὲν τὸ αἰφνίδιον τῆς ἀναταραχῆς, ἀλλ' ἐκλείπει ἡ αἰτιολογία του,

γ) πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς πρώτης λύσεως συνάπτονται λογικῶς δύο λέξεις (*θαλάττης - σπιλάδι*) πόρρω ἀπέχουσιν ἀλλήλων — διότι παρεμβάλλονται ἄλλαι πέντε διαφόρου περιεχομένου καὶ συντακτικῆς λειτουργίας.

1. Τὴν λατινικὴν τοῦ Stan. Warschewicz (Antverpiae 1556, σελ. 169 : «mari comparasses viros, repentino turbine concitatos» πβ. Guil. Hirschig, *Erotici Scriptores*, Parisiis 1885, σελ. 317) καὶ τὴν γαλλικὴν τοῦ Amyot («c'estoit une playe de mer qu'un soudain estourbillon de vent renverse»).

2. «ἢ παραβολὴ καὶ Σοφοκλῆς (Οἰδιπ. Κολ. 1240) ἐχρήσατο».

3. Ἐπὶ τῆς κριτικῆς σημειώσεως τοῦ Κοραῖ πινανότατα ἐρεῖδεται καὶ ἡ ἀνώνυμος Πάράφρασις τῶν κατὰ Θεαγένην καὶ Χαρίκλειαν Αἰθιοπικῶν τοῦ Ἡλιοδώρου, Σμύρνη (ἐκ τῆς τυπογραφ. Μέλητος) 1843, σελ. 184 («ἤθελες νομίσει τὴν τῶν ληστῶν αἰφνίδιον (sic) σύγχυσιν μὲ ταραχὴν θαλάσσης ὑπὸ κυμάτων ταρτατομένης ὅταν προσβάλωσιν εἰς σκοπέλους τραχείας καὶ τρομερὰ βομβίζουσιν), τὴν ὁποῖαν — ἄδηνον πόθεν ὀρμώμενοι — οἱ Δῆμοι Γκίνης καὶ Βαλ. Μέξας (Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία 1800 - 1863, τόμ. 2 [1840 - 1855], ἐν Ἀθήναις 1941, σελ. 89, ἀρ. 3870) προσέγραψαν εἰς αὐτὸν τὸν Κοραῖν («τοῦ Κοραῖ EBE, Ε. Φ. 5596, GEN. co. 52»).

Ἄνοικειος ἐπίσης εἰς πεζὸν ἀφήγημα θὰ ἦτο ἡ διάσπασις τῆς ἐννοίας αἰφνιδίως κατασεισθέντας ἐκ τῆς παρεισφρήσεως τῆς ἀσχέτου δοτικῆς σπιλάδι,

δ) δὲν παραδίδεται χρήσις ¹ τοῦ ρήμ. κατασειόμαι ἐν τῇ ἐννοίᾳ συντριβῆς τοῦ κύματος ἐπὶ τῶν βράχων,

ε) ἡ ζωνρὰ παρομοίωσις τερματιζομένη διὰ τοῦ κατασεισθέντας χάνει τὴν συνέχειαν αὐτῆς, διότι καὶ ἡ ἀκολουθοῦσα πρότασις, ἥτις βρίθεται μεταφορικῶν ἐκ τῆς θαλάσσης ² ἐκφράσεων, ὅχι μόνον συμπληροῖ καὶ διασαφεῖ τὴν εἰκόνα, ἀλλὰ προσέτι ἀποκαθιστᾷ τὴν φραστικὴν ἰσορροπίαν ἐπὶ τῶν δύο σκελῶν τῆς παρομοιώσεως: ἡ ἄλογος ὁρμὴ ριπίζουσα τοὺς ἐκ τῆς οἶνοποσίας βεβαρημένους πειρατὰς καὶ προκαλοῦσα αἱματοκύλισμα ἐνθυμίζει «αἰφνιδίον σπιλάδα» ἐνσκήπτουσιν ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ προκαλοῦσαν σάλον. Ἄρα σπιλὰς ἐνταῦθα δὲν σημαίνει βράχον (ὅπως καὶ σήμερον ἀκόμη ἐρμηνεύεται πλημελῶς ὑπὸ τοῦ Rudolf Reymer ³) ἀλλὰ τὴν λαίλαπα ἢ τὸν σφοδρὸν ἄνεμον ⁴. Τὸ παραδεδομένον κείμενον τοῦ Ἡλίου δώρου ἔχει ἄριστα καὶ δὲν χρειάζεται φιλολογικὴν ἐπέμβασιν. Ἡ δοτικὴ αἰφνιδίῳ προσδιορίζουσα τὸ οὐς. σπιλάδι αἰτιολογεῖ μετ' αὐτοῦ τὸν ἐξαφνικὸν ἀναβρασμὸν τοῦ ὕγρου στοιχείου: Τόσον κεραυνοβόλος ἦτο καὶ ἡ ἔξαισις τῶν πειρατῶν, τὴν ὁποίαν ἐγέννησαν οἱ ἐμπρηστικοὶ λόγοι τοῦ ὑπαρχοῦ.

2) Παλατ. Ἀνθολ. VII 382, 3 - 4:

... κῆρ Ἀλδὴ ναυηγὸς ἐγὼ μόνος οὐδ' ἐπὶ χέρσῳ
εἰρήρην ἐξω φρικαλέης σπιλάδος...

Ποιητῆς τοῦ ἐπιτυμβίου ἐπιγράμματος εἶναι ὁ Φίλιππος, τοῦ ὁποίου ἡ συγγραφικὴ δραστηριότης χρονολογεῖται ὑπὸ τοῦ Cichorius ⁵ εἰς τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 1ου μ.Χ. αἰῶνος, ἥτοι μερικὰς δεκαετίας πρὸ τοῦ Πλουτάρχου.

1. Βλ. Α. D. Κνωχ, Σπιλάδες, ἐνθ' ἄν., σελ. 548.

2. Διὰ τὸ ἐγείρω πβ. Ἡροδ. VII 49: ἐγειρομένον χειμῶνος.

3. Heliodor - Aithiopika (Die Abendteuer der schönen Charikleia) [Die Bibliothek der alten Welt], Zürich 1950, σελ. 159 («Gerade so wie das Meer in jähem Aufruhr geget die Klippen brandet»).

4. Πβ. Th. Fischer, Heliodor's Aethiopische Geschichten, I, Stuttgart 1867, σελ. 135 («Man hätte die Männer mit dem plötzlich vom Sturme aufgeregten Meere vergleichen können»), J. Maillon (Rattenbury - Lumb), Héliodore, Les Éthiopiennes, tom. II [Budé], Paris 1938, σελ. 80 («une mer soulevée tout à coup par un cyclone»), M. Hadas, Heliodorus, Michigan 1957, σελ. 138 («a sea, churned up by a cyclone») κλπ.

5. Βλ. Chronologisches und Historisches zu Philippus von Thessalonike (ἐν Römische Studien), Leipzig - Berlin 1922, σελ. 341 - 356, ἰδίᾳ 354 - 355).

Ὁ νεκρὸς μέμφεται τὴν *τρηχεῖαν*¹ θάλασσαν, διότι ὄχι μόνον τὸν ἐπνίξε καὶ τὸν ἐξέβρασεν εἰς τὸν αἰγιαλόν, ἀλλὰ καὶ τώρα σκορπίζει τὴν σποδὸν του, τὴν ὁποίαν εὐλαβῆς διαβάτης εἶχεν ἀποθέσει ἐντὸς τεφροδόχης μετὰ τὴν νενομισμένην καθσιν² τοῦ πτώματος.

Ὁ Jacobs³ συνῆψε συντακτικῶς τὰς λέξεις ἐπὶ *σπιλάδος* *χέρσων* εἰκάσας ὅτι ὁ νεκρὸς παριστᾶται ἀπερριμμένος ἐπὶ βράχων πλησσομένων ὑπὸ τοῦ κύματος («*naufragum tibi ad rupes fluctibus expositas jacentem finge*»). Παρὰ ταῦτα ἡ ἔλλειψις προσφυστέρου κατὰ γενικὴν προσδιορισμοῦ εἰς τὸ *εἰρήνην* (λ.χ. *άλός*, κυμάτων κ.τ.τ. ἀντὶ τῆς *σπιλάδος* = παρακτίου βράχου) ἐνέβαλον εἰς τὸν δῆξυνον ἐκδότην τῆς Ἀνθολογίας τὴν ὑποψίαν ὅτι τὸ κείμενον παρεδόθη ἡλλοιωμένον.

Πάντως τοιαύτην σύνδεσιν τῶν λέξεων παρεδέχθησαν ὡς εὐλογον οἱ νεώτεροι μεταφρασταὶ τῆς Ἀνθολογίας εἰς τὰς σειρὰς κλασσικῶν ἐκδόσεων Loeb⁴, Budé⁵ καὶ Tusculum⁶. Ὁ Knox⁷ ἀπεφαίνεται μετὰ τινος ἐπιφυλακτικότητος ὅτι ἡ διὰ τοῦ «θύελλα» ἀπόδοσις εἶναι «κάπως προτιμότερα» («the rendering 'storm' is somewhat preferable»), ἐνῶ ὁ Frisk τὴν θεωρεῖ «ἀβεβαίαν»⁸.

Κατ' ἀρχὴν νομίζω ὅτι ἡ διὰ τοῦ *σπιλάς* = σκόπελος, βράχος ἔρμηνεία πρέπει νὰ ἀποκλεισθῇ ὡς προσκόπτουσα εἰς ποικίλα ἐμπόδια : λ.χ. ἡ σύναψις τῆς προθέσεως ἐπὶ (στίχ. 3) ὄχι μετὰ τῆς προσκειμένης λέξεως *χέρσων* — ὡς θὰ ἦτο εὐλογον — ἀλλὰ μετὰ τῆς *σπιλάδος*, ἥτις κατέχει τὸ ἔσχατον ἄκρον τοῦ ἀκολουθοῦντος στίχου, προϋποθέτει λεκτικὴν ἐλευθεριότητα — ἢ ἀδεξιότητα — τοῦ ἐπιγραμματοποιοῦ ὑπερβαίνουσιν τὰ

1. Τὸ ἐπίθετον εἶναι προσφιλὲς εἰς τοὺς ἐπιγραμματοποιοὺς καὶ χαρακτηρίζει τὴν θάλασσαν (π.χ. Παλατ. Ἀνθολ. VII 284 καὶ 665, ὑπὸ τύπον *τετρηχνία* ἐν VII 283), τὴν καταιγίδα (Παλατ. Ἀνθολ. VII 273) κ.τ.τ.

2. Ἐπομένως εἶναι ἀνακριβὴς ὁ τίτλος τοῦ ἐπιγράμματος : *Εἰς ναυηγόν τινα μὴ τυχόντα ταφῆς*.

3. Anthologia Graeca, tom. IX (Animadversiones in Epigr. Anth. Gr., vol. II 2), Lipsiae 1800, σελ. 208. Πβ. Fred. Dübner, Epigrammatum Anthologia Palatina, vol. I, Parisiis [Didot] 1864, σελ. 345 καὶ (Annotationes), σελ. 461.

4. W. R. Paton (The Greek Anthology, vol. II, London 1917, ἀντ. 1960, σελ. 204) : «not even on land shall I cease to be dashed on the dreadful rocks».

5. P. Waltz (Anthologie grecque, I Part. Anthologie Palatine, V, Paris 1941, σελ. 15) : «Je ne trouverai pas même sur la côte la paix à l'abri d'un rocher sauvage». Ἐνταῦθα ὑφίσταται ἀντίφασις μεταξὺ τῶν ἐκφράσεων «à l'abri» καὶ (rocher) «sauvage».

6. Herm. Beckby (Anthologia Graeca, II, München 1957, σελ. 225) : «an des Strandes rauhem Geklippe einmal Ruh mir und Frieden», π.β. Dübner (ἐνθ' ἀν.), «neque in tellure pacem habeo ab horrendo scopulo».

7. Βλ. Σπιλάδες, ἐνθ' ἀν., σελ. 548.

8. Griech. Etym. Wört., ἐνθ' ἀν. («unsicher AP 7, 382, 4»).

θεμιτά ὄρια ποιητικῆς ἀδείας. Ἐξ ἄλλου ἡ παρουσία τοῦ προσδιορισμοῦ *φρικαλέης* δὲν φαίνεται τόσον ἄσκοπος καὶ περιττή, ὅσον δεικνύουν αἱ ἀντίστοιχοι μεταφράσεις τῶν Waltz καὶ Beckby. Τὸ ζῶηρον ἐπίθετον πρέπει νὰ ὑπαινίσσεται τὸν δράστην τοῦ ναυαγίου, ὁ ὁποῖος καὶ μετὰ τὸν πνιγμὸν τοῦ ναυτικοῦ ἐξακολουθεῖ νὰ «στοιχειώνη» τὸν μεταθανάτιον ὕπνον του. Εἰς τοιαύτην ὁμῶς αἰσθητικὴν θεώρησιν δὲν ἀνταποκρίνεται ἡ ἐκδοχὴ τῆς *σπιλάδος* ὡς σκοπέλου ἢ παρακτίου σπηλαίου.

Κατὰ τὴν γνώμην μου, τὴν ὁρθὴν λύσιν τοῦ προβλήματος ὑποδεικνύουν οἱ κοινοὶ τόποι τῶν ἐπιτυμβίων ἐπιγραμμάτων, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται εἰς τὸ ἑβδομον βιβλίον τῆς Παλατινῆς Ἀνθολογίας. Ἐκ τούτων δύο κατ' ἐξοχὴν συνδέονται στενότερον μετὰ τῆς παρουσίας ἐρεύνης :

α) ναυαγοὶ ἐπιρρίπτουν τὴν εὐθύνην τοῦ ὁλέθρου των εἰς τὴν *μανίαν* τῶν ἀνέμων :

Παλ. Ἀνθ. VII 392 (Ἡρακλείδου Σινωπέως) :

*λαῖλαψ καὶ πολὺ κῦμα... | ἐκύκησεν ἐμὴν
νέα· τριχθὰ δὲ | κλασθεὶς ἰστός...*

αὐτόθι 397 (Ἐρυκίου Θετταλοῦ) :

μαινομένῳ μεμφόμενος Βορέῃ

αὐτόθι 501 (Πέρσου) :

*Εὐρον χειμέριαί σε καταιγίδες ἐξεκύλισαν
... πολυκλύστῳ γυμνὸν ἐπ' ἡϊόνι,*

αὐτόθι 532 (Ἰσιδώρου Αἰγέατος) :

ἐγκατέδυν, | ἄθροόν ἐμβροίσαντος ἀήματος

αὐτόθι 582 (Ἰουλιανοῦ Αἰγυπτίου) :

*ναυηγέ, | μέμφεο μὴ πόντου κύμασιν, ἀλλ' ἀνέμοις·
κεῖνοι μὲν σ' ἐδάμασσαν.*

αὐτόθι 665 (Λεωνίδου) :

*... κρατεῖ παντὸς δούρατος, εἷς ἄνεμος.
ᾧ ὦλεσε καὶ Πρὸμαχον πνοιή μία*

αὐτόθι 666 (Ἀντιπάτρου Θεσσαλονικέως) :

εἰσέτι καὶ νῦν | κείνῳ τῷ φθονερῷ μεμφομένους ἀνέμῳ.

αὐτόθι 668 (Λεωνίδου) :

*οὐδς πάρος ἔτλην
κινδύνους ἀνέμοις ἀντικορυσσόμενος,*

β) μέμφονται τὴν ἀδυσώπητον μοῖραν, ἡ ὁποία τοὺς ἀπέρριψεν (ἢ τὴν ἀνθρωπίνην εὐσπλαγχνίαν, ἡ ὁποία τοὺς ἐνεταφίασεν) ἐπὶ τῆς παραλίας, ὅπου ὁ συριγμός τῶν ἀνέμων καὶ ἡ βοή τῆς θαλάσσης ταράσσουν τὴν ἡσυχίαν αὐτῶν ὑπομιμήσκοντα τὴν τραγωδίαν τοῦ ναυαγίου¹. Οἱ δύο κοινοὶ τόποι, ἀλλ' εἰδικώτερον φράσεις, οἶαι τοῦ Ποσειδῖπου (*φρίσσω κύματος ἤχον*), τοῦ Ἀρχίου (*δοῦπον ἀπεχθόμενον*) καὶ τοῦ Ἀντιπάτρου (*στρηγὲς φωνεῦσα παρ' οὐατι*), θά ἐχρησίμευσαν εἰς τὸν Φίλιππον ὡς ἱκανὰ πρότυπα, διὰ νὰ ὁμιλήσῃ ὁ ἴδιος περὶ *φρικαλῆς σπιλάδος* ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς «ἀπαισίας λαίλαπος» ἢ τῆς «ἀνεμορριπῆς».

3) Σχετικῶς πρὸς τὸ χωρίον τῆς καθολικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἰούδα, ἡ διὰ τῶν «winds» ἢ «storms» ὑπὸ τοῦ Κνοχ² ἀπόδοσις τοῦ ἀρσενικοῦ οὐσ. *σπιλάδες* ὑπολείπεται τῶν λοιπῶν εἰς πειστικότητα, διότι — πρὸς τοῖς ἄλλοις — τὸ ἐκ τοῦ Οἰκουμένιου³ προσαγόμενον ἐδάφιον⁴ εἶναι ἀσαφές καὶ ἀμφισβητήσιμον⁵. Βέβαια ὁμῶς τεκμήρια τοιαύτης χρήσεως τῆς λέξεως παρέχουν τὰ κάτωθι ἐπώνυμα ἢ ἀνώνυμα βυζαντινὰ κείμενα :

4) Ὁ ἱστορικὸς τοῦ 7ου αἰ. Θεοφύλακτος ὁ Σιμοκάττης⁶ παριστᾷ τὸν ἔκπτωτον Πέρσην μονάρχην δημηγοροῦντα πρὸ τῶν ἀνακτόρων καὶ παραβάλλοντα τὴν βασιλείαν πρὸς πλοῖον περιάγόμενον ὑπὸ προσωπικῶν συμπεφονότων (βιβλ. IV 4 = 95 D): *βασιλείας γὰρ σκάφος πολλοῖς τοῖς πηδαλίοις⁷ οἰακίζόμενον μικρά τις σπιλάδος ἐπιδρομὴ κατεβάπτισεν, περισχιζομένης τῆς*

1. Πβ. Παλ. Ἀνθολ. VII 267 (Ποσειδῖπου) : *Φρίσσω κύματος ἤχον, ἐμὸν μόρον*· αὐτόθι 278 (Ἀρχίου Βυζαντίου) : *οὐδὲ νέκυς ... | ἀγρύπνων λήσομαι ἡτόνων ... | αἰεὶ δὲ βρομέοντα καὶ ἐν νεκέσει θαλάσσης | ὁ τλήμων αἶω δοῦπον ἀπεχθόμενον | μόχθων οὐδ' Ἀΐδης με κατεύνασεν, ἥνικα μῶνός | οὐδὲ θανὼν λείψ κέκλιμαι ἡσυχίῃ*· αὐτόθι 283 (Λεωνίδου)· αὐτόθι 284 (Ἀσκληπιάδου) : *θάλασσα, | καὶ κύμαινε, βόα θ' ἤλικα σοι δύναμις*· αὐτόθι 287 (Ἀντιπάτρου) : *καὶ νέκυν ἀπρήντος ἀνῆσει με θάλασσα ... | στρηγὲς αἰεὶ φωνεῦσα παρ' οὐατι καὶ αὐτόθι 628 (Κριναγόρου) : παιδὶ σὺ μὲν (= χθὼν) κούφη κείσο, σὺ δ' (= θάλασσα) ἡσυχίῃ.*

2. Βλ. Σπιλάδες, ἐνθ' ἄν., σελ. 548.

3. Περὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ Οἰκουμένιου βλ. Hans-Georg Beck, Kirche und theolog. Literatur im byzant. Reich, München 1959, σελ. 417, καὶ Berth. Altaner, Patrologie⁶, Freiburg - Basel - Wien 1958 (ἀνατύπ. 1963), σελ. 480.

4. *Αἱ σπιλάδες τοῖς πλέουσιν ὀλέθριοι, ἀπροσδοκῆτως ἐπιγυμνόμεναι.*

5. Πβ. τὴν μετάφρασιν τοῦ Joh. Casp. Suicerus (Thesaurus Ecclesiasticus e patribus graecis etc. Ed. Tertius, tom. II, Trajecti ad Rhenum 1746, στήλ. 997) : «saxa navigantibus exitiosa sunt, cum ex improviso apparent».

6. Πβ. Κνοχ, Σπιδάς, ἐνθ' ἄν., σελ. 78.

7. Κατὰ τὸν Car. de Boor, ἐκδότην τοῦ Σιμοκάττου παρὰ Teubner (Lipsiae, 1887, σελ. 156 - 157), γραπτέον *πηδαλιούχους*. Ἡ διόρθωσις προϋποθέτει ὅτι ὁ Σιμοκάττης σολοικεῖς συντάσσων τὸ ποιητ. αἶτιον τῆς μετοχῆς *οἰακίζόμενον* κατὰ δοτικὴν. Τὸ πρᾶγμα φαίνεται μάλλον ἀπίθανον· πβ. Διόδ. Σικελ. 18, 59 : *ὁ κοινὸς βίος ὥσπερ ὑπὸ θεῶν τινος οἰακίζόμενος*, Ἀνώνυμον, βίος Πυθαγ. 63 (114 Kiessl.) : *ἐκαστον ὑπὸ μᾶς φύσεως οἰακίζεται*.

κυβερνήσεως πρὸς τὰς τῶν πολλῶν ἀντιθέτους ἐπιβολάς. Ὁ συντάκτης τῆς λατινικῆς μεταφράσεως τοῦ Σιμοκάττου ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Βόννης¹ ἀνατρέπει τοὺς φυσικοὺς νόμους κινητοποιῶν τοὺς σκοπέλους, ὅπως αὐτοὶ ἐπιπέσουν κατὰ τοῦ σκάφους: «navim quippe regni multis gubernaculis gubernatam saxum aliquot non magnum e mari promiens occursu suo fractam demergit».

Ἐν τούτοις ἡ παρομοίωσις τοῦ ἱστορικοῦ εἶναι ἀπλῆ καὶ καθαρὰ: ἐλάχιστον φύσημα τοῦ ἀνέμου εἶναι ἀρκετόν, διὰ νὰ καταποντίσῃ τὸ σκάφος, τὸ ὅποῖον κλυδωνίζεται διὰ τῆς ἀντιρρόπου λειτουργίας πλειόνων πηδαλίων. Ἡ ἔκφρασις *ἐπιδρομὴ σπιλάδος*, ὑπομιμνήσκουσα εἰς ἡμᾶς τὴν Πλουτάρχειον *διαδρομὴν σπιλάδος* (Ἡθικ. 476 Α), δὲν ἐπιτρέπει ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἐπιβαλλομένης ἐρμηνείας².

5) Ἐτέραν ἀνεκτίμητον μαρτυρίαν περὶ τῆς μεσαιωνικῆς χρήσεως τοῦ οὐσ. *σπιλάς* ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς θυέλλης προσφέρουν τὰ ἑλληνολατινικά γλωσσάρια³, τὰ ὅποια μεταγλωττίζουν τὴν ἑλληνικὴν λέξιν ἄλλα μὲν ὡς *procella*⁴, ἄλλα δὲ ὡς *subitanum*⁵. Ἐπομένως τοιαυτὴ ἦτο ἡ τρέχουσα ἐννοία τῆς λέξεως, ἴδιως εἰς τὸν δημώδη λόγον. Τὸ πρᾶγμα ἐπιρρῶννται ἴσως καὶ ἀλλαχόθεν, ἥτοι ἐκ τῆς συχνῆς παρουσίας εἰς κείμενα ἐκκλησιαστικῶν πατέρων τοῦ 5ου αἰῶνος τοῦ συνθέτου ρήματος *κατασπιλάζω*, ὅπερ ἀργότερον εἰσάγεται καὶ εἰς τὸν Σιμοκάττην. Κατωτέρω παραθέτω τὰ συναφῆ χωρία, ἐν οἷς ἡ ἐννοία τοῦ συνθέτου προσδιορίζεται ἀσφαλῶς ἐκ τῶν συμφραζομένων:

α) ψευδεπίγραφος⁶ ὁμιλία τοῦ Χρυσοστόμου, ὑπὸ Β. Marx⁷ ἀποδίδο-

1. Bl. Imman. Bekker, Theophylacti Simocatae historiarum libri VIII, Bonnæ 1834, σελ. 166, 95 D.

2. Θὰ ἦτο εὐλόγον μάλιστα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ὁ ἐξ Αἰγύπτου βυζαντινὸς ἱστοριογράφος ἀπλῶς διεσκεύασε τὴν ἔκφρασιν τοῦ Πλουτάρχου, τὸν ὅποιον ἐπῆνεσεν ὡς τὸν τῆς ἐπιστήμης πλοῦτον καὶ δεόντως ἐξεμεταλλεύθη κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ ἔργου του *Περὶ διαφόρων φυσικῶν ἀπορημάτων* πβ. Dan. Wyttenbach, Plutarchi Chaer. Moralia I, Oxonii 1795, σελ. 56 (Praefatio).

3. Κατὰ τὸν Karl Krumbacher (Geschichte der Byz. Literatur², 1897, ἀνατ. New York 1958, σελ. 562) τὰ γλωσσάρια συνεγράφησαν κατ' οὐσίαν μεταξὺ τῶν 2ου καὶ 6ου μ.Χ. αἰώνων.

4. Bl. Georg Goetz-Gotth. Gundermann, Corpus glossariorum latinorum, vol. II (Glossae latinograecae et graecolatinae), Lipsiae [Teubner] 1888, σελ. 435, 44· πβ. vol. VII (Thesaurus glossarum emendatarum, Pars II), Lipsiae 1901, σελ. 133.

5. Georg Goetz, Corpus gloss. latin. vol. III (Hermeneumata Pseudodositheana), Lipsiae [Teubner] 1892, σελ. 426, 58· πβ. vol. VII (Thesaurus), σελ. 305.

6. Bl. Migne PG, τόμ. 64 (= Ἰωάννου Χρυσοστόμου, τόμ. 13ος) στήλ. 19, Ὁμ. 5'. Περὶ τῆς πλαστότητος τοῦ ἔργου βλ. Montfaucon, αὐτόθι (Monitum) 9/10: «sextus sermo ... non est Chrysostomi, ut quisvis emunctae naris homo, in sancti doctoris lectione versatus, facile deprehendit. Nam stylus» κλπ.

7. Procliana, Untersuchungen über den homiletischen Nachlaß des Patriarchen

μένη εις τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Πρόκλον (434 - 446), ἀναπτύσσει τὴν παρομοίωσιν τῆς ζωῆς πρὸς τὴν θάλασσαν (ὅτι θαλάττη παρείκασται ὁ βίος οὗτος). Ἐν ἀρχῇ περιγράφονται ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἀμεριμνησία τοῦ πληρώματος θαλασσοποροῦντος πλοίου, ἐφ' ὅσον χρόνον ἐπικρατεῖ εὐδία καὶ γαλήνη. Ἀλλ' ἡ θυμικὴ διάθεσις μεταβάλλεται, ὅταν ἐξαίφνης ἐκσπάσῃ καταίγῃς : ἐπειδὴν δὲ τῆς γαλήνης ἡ εὐδία παραμείνασα τοὺς ναῦτας ἐκλύσῃ, καὶ τοὺς μὲν καθεύδειν, τοὺς δὲ καὶ παιδίοις ἐμπιστεύειν τὰ τῆς ὁλκάδος πηδάλια παρασκευάσῃ. . . ἄφνω δὲ λαίλαπος τραχυτάτου κατασπιλάσαντος, ἐπὶ τὸ πέλαγος ἀδοκῆτως ἐκδράμωσιν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἄρξῃται ἡ θάλασσα ἐξαγριοινομένη μορμύρειν. . .

Ἡ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Πατρολογία τοῦ Migne λατινικὴ μετάφρασις¹ τῆς μετοχῆς *κατασπιλάσαντος* («repente asperissima procella conturbante») δὲν εἶναι τελειῶς ἀκριβής. Τὰ συμφραζόμενα ὑποδεικνύουν ὡς προσφυσσέραν τὴν ἐν τῷ Πατερικῷ λεξικῷ τοῦ G. W. Lampe² παρεχομένην ἐρμηνείαν : «αἰφνιδίως ἐκσπῶ ἢ ἐκρήγνυμαι ἢ ἐπέρχομαι ὡς καταίγῃς».

β) Ὁ συγγραφεὺς τῆς *Πρὸς Ἀγάθιον μονάζοντα* πραγματείας³ διερωτᾶται διατί παντοῖαι θλίψεις ἐπέρχονται κατὰ τοῦ δικαιοπραγούντος, ἐπανιστάμεναι φοβερώς καὶ διαλυόμεναι εὐχερώς, προσπίπτουσιν σφοδρώς. . . ἐνσειόμεναι βιαίως, καὶ ἀποκρουόμεναι βιαιότερον, κατασπιλάζουσιν, καὶ οὐ ποιοῦσαι νανάγιον⁴. Ἡ παρὰ Migne λατινικὴ ἀπόδοσις τῆς μετοχῆς *κατασπιλάζουσιν* («vadis brevibusque illidentes, neque facientes naufragium») παραλόγως συμβιβάζει τὴν ἐπὶ τῶν ἀβαθῶν ἢ τῶν υφάλων προσάραξιν («illidentes vadis») πρὸς (αὐτονόητον) ἀποφυγὴν ναυαγίου. Ἀλλ', ὡς τεκμαίρεται ἐκ τῶν προηγουμένων παραλλήλων εἰκότων, αἱ θλίψεις παραβάλλονται προσέτι πρὸς αἰφνιδίας καὶ σφοδρὰς προσβολὰς τῶν ἀνέμων, αἵτινες — οὐδὲν ἦττον — εἶναι ἀνίσχυροι νὰ βυθίσουν τὸ σκάφος.

Proclos von Konstantinopel (Münster. Beiträge zur Theologie 23) Münster 1940, σελ. 73, ἀρ. 82. Πβ. J. A. de Aldama, Repertorium Pseudochrysostomicum (Éditions du Centre Nat. de la Recherche Scientifique), Paris 1965, σελ. 111 - 112.

1. Γενομένη ὑπὸ Gualterus (= Walter) Taylor, βλ. Montfaucon ἐν PG 64, ἐνθ' ἀν. (Monitum), 9/10.

2. A Patristic Greek Lexicon, Oxford 1964, σελ. 719, ἐν λέξ. *κατασπιλάζω* («break or burst suddenly upon like a storm» πβ. H. Frisk, Etymol. Wörterbuch, ἐνθ' ἀν. *κατεσπίλασεν* «stürmte herunter»). Βλ. κρίσεις περὶ τῶν τεσσάρων πρώτων τευχῶν τοῦ Λεξικοῦ ὑπὸ τοῦ καθηγ. Θησ. Τζαννετάτου ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. ΞΗ' (1965), σελ. 338 - 348.

3. ΙΑ', κεφ. γ'. Τὸ ἔργον κακῶς ἀπεδόθη εἰς τὸν πεπαιδευμένον καὶ πολυγράφον ἀσκητὴν Νεῖλον († 430) βλ. Δ η μ. Σ. Μ π α λ ά ν ο υ, Πατρολογία, ἐν Ἀθῆναις 1930, σελ. 286, ὑποσ. 4. Περὶ τῆς ταυτότητος τοῦ ἀσκητοῦ βλ. Altaner (A. Stuibler), Patrologie⁶, ἐνθ' ἀν., σελ. 300' πβ. Γ ε ω ρ γ. Σ. Μ π ε μ π η, Νεῖλος (ἐν Ὁρθοκ. Ἠθικ. Ἐγκυκλοπ., τόμ. 9 (1966), σελ. 333 - 336).

4. Migne, PG 79, 905 c.

γ) Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπτου χρονικὴν περίοδον τὸ κατασπιλάζω χρησιμοποιεῖται δις ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου¹ († 444), ἥτοι: 1) εἰς τὴν Ἑξήγησιν ὑπομνηματικὴν εἰς τὸν προφ. Ἡσαΐαν II, 3 (= PG 70, 433 c) : Ἀποσκορακίει αὐτόν, φησί, τοῦτ' ἔστιν, ὅπισω πέμψει, καὶ πόρρω αὐτὸν διώξεται, ὡς χροὺν ἀχύρου λιμῶντων ἀπέναντι ἀνέμου, καὶ ὡς κονιορτὸν τροχοῦ καταγίδος² (sic) φέρουσα. Τί γὰρ οὕτω ἐδιδραρίστιον, ὡς χροὺς ἐκ τροχοῦ καὶ ἁλῶνος, πνεύματος λάβρον κατασπιλάζοντος. Ἡ παρὰ Migne μετάφρασις τῆς μετ. κατασπιλάζοντος («quid est enim sic leve et mobile, ut pulvis vento rapido ex rotis et area sordidante?») ἐστηρίχθη πιθανώτατα ἐπὶ τοῦ Ἡσυχίου³, ὅστις μόνος ἐξηγεῖ τὸ κατασπιλάζων διὰ τοῦ «μολύνων». Ἀλλὰ τὸ ἐρμήνευμα τοῦ Ἡσυχίου ἀναμφιβόλως προέκυπεν ἐκ σηματολογικοῦ συμφυρμοῦ μετὰ τοῦ κατασπιλῶ⁴ (= ρυπαίνω) καὶ εἶναι ξένον πρὸς τὴν ἔννοιαν καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνωτέρω ὑπομνήματος τοῦ Κυρίλλου.

2) Εἰς τὸ ἀπολογητικόν του σύγγραμμα Ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ (PG 76, 784 A = βιβλ. VI 185) ὁ Κύριλλος ἐπικαλούμενος χωρίον τοῦ Πορφυρίου, μαρτυροῦντος περὶ τῶν θυμικῶν ἐκρήξεων τοῦ Σωκράτους, παρατηρεῖ : εἴτα τί τὸ αἰσχρὸν ὀργῆς ; ἢ πῶς οὐ χεῖριστον ἀρρώστημα νοῦ, θυμὸς ἀκρατῆς, καὶ ἀτίθαστον κίνημα . . . ; οὐ γὰρ οὕτω πνεύματος λάβρον κατασπιλάζοντος ἀγροιάνεται θάλασσα, καὶ ἀπορορήτοις κυμάτων ὀρμαῖς χέρσῳ τε καὶ πέτραις ἐρηγῆνται, ὡς ἀνδρὸς ψυχὴ παθοῦσα τὸ δύσσορον καὶ ἀχάλινον εἰς θυμούς.

Ἡ ἐνδιαφέρουσα ἡμᾶς πρότασις ἀπεδόθη τῶρα εὐστόχως ὑπὸ τοῦ μεταφραστοῦ παρὰ Migne⁵ : «Non enim sic mare saevit, cum ventus vehemens incubuit».

Τὸ χωρίον τοῦ Κυρίλλου παρουσιάζει μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὰ Πλουτάρχεια Ἡθικ. 101 B καὶ 476 A⁶. Τοῦτο ἄλλωστε τυγχάνει εὐλογον,

1. Βλ. προχείρως Altaner (Stuiber), Patrologie⁶, ἐνθ' ἂν. σελ. 253 - 257.

2. Προφανῶς γραπτέον: καταγίδς.

3. Maur. Schmidt, Hesychii Alexandrini Lexicon, τόμ. II, Jenae 1860 [ἡναι. Hakkert, Amsterdam 1965], σελ. 434, 26. Τὸν Ἡσυχιον ἀκολουθοῦν καὶ οἱ σημερινοὶ λεξικογράφοι διαστέλλοντες ἴδιον λῆμμα.

4. Πβ. καὶ τὴν παρετυμολογίαν παρὰ Joh. C. Suiceri, Thesaurus Ecclesiasticus, ἐνθ' ἂν., II, στήλ. 63 (κατασπιλάζω) : «Atque ita deducendum a σπιλῶς (sic), labes, inquinamentum» καὶ αὐτόθι στήλ. 997 (σπιλᾶς).

5. Βλ. PG 76, 784 A· πβ. Joh. Casp. Suiceri, Thesaurus Ecclesiasticus, ἐνθ' ἂν., στήλ. 63 (κατασπιλάζω) : «cum ventus vehemens procellas excitat, ut mens hominis iracundiae vi et impotentia agitata» (ἡ μετάφρασις εἶναι ἀνακριβὴς παρὰ τὴν χρῆσιν τῆς ἐννοίας τῆς θυέλλης).

6. Βλ. Dan. Wytttenbach, Plut. Chaeron. Moralia, tom. I, Oxonii 1795, σελ. 49 (Praefatio).

διότι πολλά χωρία τοῦ ἱεράρχου ἀποδεικνύουν βαθεῖαν γνῶσιν τῶν συγγραμμάτων τοῦ ἐκ Χαιρωνείας ἐθνικοῦ φιλοσόφου.

Ἐνωρίτερον ἐμνημονεύσαμεν Θεοφύλακτον τὸν Σιμοκάττην ὡς χρησιμοποίησαντα τὴν λέξιν *σπιλάς*¹ μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀνεμορριπῆς κ.τ.τ. Ἀμέσως μετὰ τὴν δημηγορίαν τοῦ Ὀρμίσδου ὁ ἱστορικὸς παραθέτει ἀντίλογον τοῦ Πέρσου Βινδόου, εἰς τὸ κείμενον τοῦ ὁποίου ἀπαντᾷ τὸ *κατασπιλάζω* ὡς μεταβατικόν (IV 5, 10 = de Boor 159, 13) : ὁ Βινδόης ἀνασκευάζει τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ Ὀρμίσδου, ὅτι χάρις εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ *πόλεις καὶ ἄστυα* τὸ *Ῥωμαϊκὸν ἀπεδύσατο*, λέγων ὅτι οἱ Πέρσαι διαφωνοῦν εἰς τοῦτο : οὐ γὰρ τὰ πράγματα τοῖς λόγοις συνδιατίθενται. *Ἡ οὐχὶ θυρανοῦσαν ἡμῶν τὸν πόλεμον παίζοντες καὶ φιλεπίδημον φόνον κατασπιλάζοντες περὶ τὴν Περσικὴν ἀναχέονται φάραγγα*²; καὶ τὸ κωλύσον οὐκ ἔστι διὰ τὸ σὸν φιλοπόλεμον. Ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Βόννης, ὅπου τὸ χωρίον ἐκλατινίζεται ὡς ἑξῆς : «an non foris in stativis permanent, arma nostra irridentes, atque a stragibus hostium in sua provincia edendis refugientes castra Persica circumfundunt...?», ὁ μεταφραστὴς περιπλέκων τὴν ἔννοιαν τοῦ κειμένου ἀντιφάσκει πρὸς ἑαυτὸν (refugientes - circumfundunt) ἐν τῇ προσπαθείᾳ τοῦ νὰ ἐρμηνεύσῃ ἐτυμολογικῶς τὸ ἐπίθ. *φιλεπίδημος* («a stragibus hostium in sua provincia edendis»). Ἐν τούτοις τὸ ἐπιθετόν τοῦτο παρὰ Σιμοκάττη σημαίνει ἀπλῶς τὸν πολλακίς ἐπερχόμενον ἢ συμβαίνοντα³. Ὡστε ὁ *φόνος* δὲν ἐπιχειρεῖται ὑπὸ τῶν Περσῶν ἐπιτιθεμένων κατὰ τῶν Ῥωμαίων (οἵτινες δῆθεν κατορθώνουν νὰ διασφύζωνται), ἀλλ', ἀντιστρόφως, ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων εἰς τὰς τάξεις τῶν Περσῶν. Τὸ *κατασπιλάζω*, μετενεχθὲν ἐκ τῶν στοιχείων τῆς φύσεως εἰς τὸ θέατρον τοῦ πολέμου, ἐπιτείνει τὸν βαθμὸν συχνότητος, ἥτις ἤδη ἐδηλώθη καὶ διὰ τοῦ χαρακτηριστικοῦ ἐπιθέτου *φιλεπίδημος*.

δ) Τὸ αὐτὸ ρῆμα ὡς ἀμετάβατον εἰσάγεται πάλιν δις ὑπὸ τοῦ Σιμοκάτου — καὶ τοῦτο προδίδει τόσον τὴν ἰδιαιτέραν προτίμησιν τοῦ ἱστορικοῦ πρὸς τὸν δάνειον ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων ὅρον, ὅσον καὶ γενικώτερον τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐκζητήσιν τροπικῶν ἐκφράσεων, τὴν ὁποίαν δυσμενῶς ἐσχολίασεν ὁ Φώτιος⁴ : *ἡ τῶν τροπικῶν λέξεων καὶ τῆς ἀλληγορικῆς ἐννοίας κατακορῆς χρῆσις εἰς ψυχρολογίαν τινὰ καὶ νεανικὴν ἀπειροκαλίαν ἀποτελεντᾷ*.

1. Βιβλ. IV 4, 12 (= de Boor 156, 30).

2. *φάραγγα*, κατ' εἰκασίαν τοῦ Bernhardy (Jahrbücher für wissenschaft. Kritik, 1836, στήλ. 441 ἐξ.) γενομένην ἀποδεκτὴν ὑπὸ de Boor ἐν τῇ ἐκδόσει Teubner.

3. Πβ. II 18, 1 (= de Boor, 105, 8-10) : *Ἡράκλειος... ἐπέβη αὐτὸν πάλιν τῆς Περσῶν πολιτείας, καὶ τοῖς Μήδοις φιλεπίδημον ἦν τὸ κακόν* βλ. de Boor (Index graecitatis) σελ. 434 : «φιλεπίδημος : qui saepe revertitur, creber».

4. Βιβλιοθ., ἀρ. 65 (βλ. René Henry, Photius, Bibliothèque, tome I [Budé], Paris 1959, σελ. 79).

1) βιβλ. II 10, 10 (= de Boor 90, 13) : ἀτὰρ ἀδοκήτως τοῖς βαρβάροις ἐωθινὸς κατεσπίλασεν¹ ἀφράκτους τε εὐρόμενος ἐνευδοκίμει τῷ δόρατι.

Ὁ ἀόριστος κατεσπίλασεν, λημματογραφούμενος ἐν τῷ λεξικῷ Σούδα², ἐξηγείται ὡς «ἀπροσδοκήτως ἐπεφάνη». Τὸ ρῆμα ὅμως δὲν υποβάλλει ὀπτικήν παράστασιν, ἀλλὰ σημαίνει «ἐνέσκηψεν ἢ ἐπέπεσεν³ ὡς ἄνεμος κατὰ τῶν βαρβάρων».

2) βιβλ. VII 3, 2 (= de Boor 249, 27) : Ἐν τῷ πολίσματι τούτῳ ἀπὸ πρεσβυτέρων χρόνων τινῶν ὀπλιτικὸν συνετέτακτο ἐπὶ διαφρουρᾷ τῶν τῆς πόλεως πυκνότερον γὰρ περὶ⁴ ταύτην τὴν πόλιν οἷα διέττοντες οἱ βάρβαροι κατεσπίλαζον.

Ἡ διὰ τοῦ «ἐβλαπτον, διέφθειρον κ.τ.τ.» ἀπόδοσις τοῦ κατεσπίλαζον ἐν τῇ λατινικῇ μεταφράσει τῆς ἐκδ. Βόννης⁵ εἶναι αὐθαίρετος. Ἐπὶ πλεόν ἐν αὐτῇ παραλείπεται ἡ φυσικὴ παρομοίωσις τοῦ πρωτοτύπου (οἷα διέττοντες), ἥτις σκοπεῖ εἰς τὸν ζωηρότερον χρωματισμὸν τῆς ἀφηγήσεως. Τὸ διέττοντες δὲν τίθεται ὡς ἀπλοῦν συνώνυμον τοῦ «ὀρμῶντες» ἢ «διατρέχοντες»⁶, ἀλλ' ἀσφαλῶς σημαίνει σμῆνος διαττόντων ἀστέρων — ἥδη τὸν ὅρον ἐχρησιμοποίησαν πολὺ παλαιότερον ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. Ἡ συχνότης τῶν ἐφόδων καὶ ἡ ὀρμὴ τῶν πολεμίων (πυκνότερον κατεσπίλαζον) ἐξαίρονται ἀκόμη περισσότερον ὑπὸ τοῦ Σιμοκάττου διὰ τῆς εἰκόνης τῆς μετεωρικῆς βροχῆς.

Συνοψίζοντες τὰ πορίσματα τῆς προηγηθείσης ἐρεῦνης παρατηροῦμεν ὅτι ἀσφαλῇ τεκμήρια περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ οὐσ. σπιλάς = ἀνεμοζάλη, θύελλα, ριπὴ ἀνέμου κ.τ.τ. κατὰ τοὺς μετακλασσικοὺς χρόνους παρέχουν: α) ἐπίγραμμα τοῦ Φιλίππου (διὰ τὸ α' ἡμισυ τοῦ 1ου μ.Χ. αἰ.), β) ὁ μυθιστοριογράφος Ἡλίοδωρος (διὰ τὸν 3ον μ.Χ. αἰ.), γ) τὰ μεσαιωνικὰ δῖγλωσσα γλωσσάρια (διὰ τὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ 2ου μέχρι τοῦλάχιστον τοῦ 10ου αἰ. μ.Χ.), ἐπὶ πλεόν δὲ δ) ὁ σχηματισμὸς τοῦ ρήμ. κατασπιλάζω, τοῦ ὁποίου χρήσιν ἐπισημαίνομεν κυρίως εἰς ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς τοῦ 5ου αἰ. καὶ εἰς τὸν Θεοφύλακτον τὸν Σιμοκάτην (κατὰ τὸν 7ον μ.Χ. αἰ.).

1. Ἡ γραφὴ παρέχεται ὑπὸ τοῦ ἀρχαιότερου καὶ μᾶλλον ἀξιοπίστου Βατικανοῦ κώδ. V = Vatc. 977 (βλ. de Boor, ἐνθ' ἀν., σελ. VI), ἀντὶ τῆς γραφῆς κατεπέλασεν τῶν ἄλλων κωδίκων.

2. Βλ. Adler, Pars III (1933, ἀνατ. 1967), σελ. 71, ἀρ. 995.

3. Πβ. τὴν λατινικὴν μετάφρασιν (ἐν τῇ σειρᾷ τῆς Βόννης, σελ. 87) : «exortoque die in barbaros inermes, nihil huius modi opinantes, incidens...».

4. ἐπὶ παρὰ Σούδα (Adler, IV [1935] 419, 3-4, ἐν λέξ. σπιλάδες - σπιλάζων).

5. Σελ. 274 : «huic oppido praesidium militare iam pridem impositum erat, quod barbari crebrius id incursantes lacerarent».

6. Πβ. Ἡσύχιον (ἐν λέξ. διέττειν - διέπτουσιν = «ὀρμᾶν» καὶ «διατρέχουσιν», ἀντιστοίχως), Μέγα Ἑτυμολογικόν, Ἰωάννου Ζωναρᾶ Συναγωγὴν λέξεων (Tittmann, τόμ. I, σελ. 537) κ.ά.

Τοιαῦτα τεκμήρια καθ' ἑαυτὰ θὰ ἦσαν ἐπαρκῆ διὰ νὰ ἐπιβάλουν ἀναθεώρησιν τῆς κρτουόσης ἐρμηνείας τοῦ Πλουτάρχειου ἐδαφίου. Εἰς ἐπίρρωςιν ὁμως τούτων προστίθεται καὶ ἡ νέα ἑλληνικὴ γλωσσικὴ παράδοσις. Πράγματι τὸ οὖσ. *σπιλάς* διατηρεῖται σήμερον εἰς ποικίλα ἰδιώματα ὑπὸ τοὺς τύπους *σπιλάδα*, *σπιλιάδα*¹, *σβιλάδα*², *σπιλιάδε* (κατὰ πληθυντικὸν εἰς τὴν Τσακωνικὴν³) καὶ *σπλάθα* (εἰς τὸ Τρίκερι). Ἐν αὐτοῖς, ἐκτὸς τῆς ἐννοίας «βράχος» ἢ «κῦμα» κ.τ.τ., δηλοῖ ἐπίσης «μεμονωμένον φύσημα ἀνέμου», «ρεῦμα ἀέρος αἰφνιδίως ταρασσον τὴν θάλασσαν»⁴, «κακοκαιρίαν», «ἀνεμοβρόχι», «μπουρίν» ἢ «μελτέμι»⁵ εἰς περιοχὰς τῆς Θράκης, Ἡπείρου, Θεσσαλίας, Σκύρου, Κεφαλληνίας, Μυκόνου καὶ Μάνης⁶. Ὡς τυπικὸν παράδειγμα τοιαύτης σημασιολογικῆς χρήσεως, ἦτις ἄλλωστε εἰσέδυσσε καὶ εἰς τὴν ἐπώνυμον θαλασσίην πεζογραφίαν⁷, παραθέτω τοὺς τελευταίους στίχους δημοτικοῦ τραγουδιοῦ ἀπὸ τὸ Βίκι τῆς Χίου⁸ : (ὁ Ἑβραῖος ἠθέτησε

1. Πβ. καὶ τὸ ὑποκορ. *σπιλιάδιτσα* = «ἐλαφραί, ἀμφίβολοι καὶ ἀραιῶς πνέουσαι ριπαὶ ... πιθανῶς ἡ μάναυρα τῶν ἀρχαίων», κατὰ τὸν Σ τ. Ε. Λυκούδη, ἐν Μ.Ε.Ε., τόμ. ΚΒ', σελ. 236.

2. Πβ. *σβιλάδα τοῦθε νὰ φύγη* (Καρδαμύλη) = μεταφ. «αἰφνιδία ἢ παράλογος ἀπόφασις».

3. Μιχ. Δέφνερ, Λεξικὸν τῆς Τσακωνικῆς διαλέκτου, ἐν Ἀθήναις 1923, σελ. 331: «*σπιλιάδε* σημαίνουν τὰς αἰφνιδίους προσβολὰς (μπόρας) τοῦ ἀνέμου, ὅστις κατέρχεται ἀπὸ τὴν στεριὰν πρὸς ... ἀκτὴν — jähre Windstoß — bougrasque»...

4. Ἐκ τοιαύτης σημασιολογικῆς ἀποχρώσεως ἐξηγεῖται καὶ ἡ μεταφορικὴ χρήσις τῆς λέξεως πρὸς δῆλωσην ὀξείας κοιλιαλγίας.

5. Τὰ ὡς ἀνω ἐρμηνεύματα ἐλήφθησαν ἐκ τῶν δελτίων τοῦ Κέντρου συντάξεως Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

6. Εἰς τὸν κατάλογον θὰ εἶχε τὴν θέσιν του καὶ τὸ Λιβίσιον τῆς Λυκίας, ἐὰν ἡ ὑπὸ Μ. Ι. Μουσαίου (Βατταρισμοί, ἦτοι Λεξιλόγιον τῆς Λειβησιανῆς διαλέκτου, ἐν Ἀθήναις 1884, σελ. 133, «*σπιλαδεύγουμου*, βασανίζομαι [ἐκ τοῦ *σπιλάς* -άδος = οἱ παραθαλάσσιοι βράχοι]) προταθεῖσα ἐτυμολογία κατωχρῶτο γλωσσικῶς — καὶ πάλιν ὁμοῦς ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι *σπιλάς* θὰ ἐσήμαινε τὸν ἄγριον ἀνεμον (ἦτοι, *τυραννιούμου* κί *σπιλαδεύγουμου* = δέρομαι ὑπὸ τῶν ἀνέμων, βασανίζομαι). Ἄλλ' ἡ ἐτυμολογία στερεῖται ἐπιστημονικῆς βάσεως, διότι ὁ ρηματ. τύπος *σπιλαδεύγουμου* ἀσφαλῶς ἀπέρρευσε ἐκ τοῦ κοινοτέρου *πιλατεύω* -ομαι (= ὑποβάλλω, -ομαι εἰς βασάνους) κατὰ συνεκφορὰν τοῦ σίγμα προταχθείσης λέξεως, πβ. Κ. ἀλλιόπηξ Μουσαίου - Μπουγιούκου, Παροιμίαι τοῦ Λιβισίου καὶ τῆς Μάκρης, Ἀθήνα 1961, σελ. 336 (ἀρ. 1154: *τυραννιέμαι*), ὅπου ἡ παροιμιώδης φράσις μεταγράφεται ὀρθῶς ὡς *τυραννιέμαι καὶ πιλατεύομαι*.

7. Πβ. Α. Καρκαβίτσα, Λόγια τῆς πλῶρης⁵ [ἐκδ. Ι. Κολλάρου]: (Κακοσημαδιά), σελ. 159: «πότε καὶ πότε ἐβγάζαν (= τὰ σύννεφα) καμμιὰ σπιλιάδα, ἐπαιρναν μπουρίνια τὰ πανιά... Ἐπειτα ἐπεφτε ὁ ἀνεμος». Αὐτόθι, σελ. 166 - 167: «Ὁ ἀέρας ὅλο καὶ δυνάμανε. Οἱ σπιλιάδες ἔρχονταν συχνότερες καὶ τὰ πανιά ἄρχισαν νὰ γεμίζουν...».

8. Βλ. H. Pernot (-Paul de Flem), Rapport sur une mission scientifique en Turquie, Paris 1903, σελ. 44, ἀρ. 27.

τὸ «τάμα», πὺ ὑπεσχέθη εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον διὰ νὰ σωθῇ, καὶ τιμωρεῖται ¹ παραδειγματικῶς :

*Σπιλάδα τοῦρτεν ἀπ' ὀμπρός, σπιλάδα τσ' ἀπὸ πίσω,
σπιλάδα τσ' ἀφ' τὰ δυὸ πλευρὰ στὸ φοῦντος τὸν ἐρρίξε ².*

Ἐπανερχόμεθα εἰς τὰ Ἡθικά τοῦ Πλουτάρχου (476 Α), διὰ νὰ ἐφαρμόσωμεν τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν τοῦ οὗς. *σπιλάς*, ἐφόσον ἡ διὰ τῶν «βράχος», «σκοπέλος» κ.τ.τ. ἐρμηνεία, ἡ ὁποία ἐπεκράτησεν ἀπὸ τῶν ἀνθρωπιστῶν τοῦ 16ου αἰῶνος μέχρι σήμερον, ἐκ τῶν πραγμάτων ἀποδεικνύεται ἄτοπος.

Ὡς ἤδη ἐλέχθη, ἡ *διάθεσις* τοῦ *φρονίμου* παραλληλίζεται πρὸς τὸν κυβερνητὴν ἐνὸς πλοίου. Ἐκ τῆς συγκρίσεως ἐξέρχεται μειονεκτῶν ὁ ναυτικός, διότι 1) ἀδυνατεῖ νὰ μαλάξῃ ³ τοὺς ἀνέμους καὶ τὰ κύματα καὶ 2) δὲν εὐρίσκει πρόχειρον πρὸς σωτηρίαν τοῦ λιμένα. Ἐφ' ὅσον βεβαίως χρόνον ἐμπιστεύεται τὰς ἐλπίδας εἰς τὴν τέχνην του, ἐκτελεῖ τοὺς ἀπαραιτήτους χειρισμοὺς καὶ *φενύει μέγα λαῖφος ὑποστολίσας ἐς ἐνέρετον ἰστὸν* ⁴ | *ἐρεβώδεος ἐκ θαλάσσης* ⁵.

Ἡ χειρόγραφος παράδοσις τῶν δύο ἀνωνύμων στίχων εἶναι ἀσταθής, εἰς τὴν κατανόησιν ὁμοῦ αὐτῶν συμβάλλει τὸ ἐπόμενο ἐδάφιον τοῦ Πλουτάρχου ἐκ τοῦ *Περὶ δεσποδαιμονίας* (§ 8 = 169 Β) δοκιμίου του, ὅπου ἐπανερχοῦνται οἱ στίχοι. Προηγουμένως παρατίθεται ἀπόσπασμα τοῦ Ἀρχιλόχου ⁶ ἐπισημαίνοντος εἰς τὸν Γλαῦκον ἐπικειμένην καταιγίδα, τὴν ὁποίαν

1. Περὶ τῶν παραλλαγῶν τοῦ θέματος βλ. Samuel Baud-Bovy, *La chanson populaire grecque du Dodécanèse*, I (Les textes), Paris 1936, σελ. 267 - 268, καὶ (τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Δημοσιεύματα τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, ἀρ. 7) Ἑλληνικά δημοτικά τραγούδια (Ἐκλογή), τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1962, σελ. 475.

2. Βλ. καὶ παραλλαγὴν τῶν στίχων εἰς τὸ τραγούδι *Τοῦ κὺρ Βοριά* (Ἑλληνικά δημοτικά τραγούδια, ἐνθ' ἀν. σελ. 473, στίχ. 21 - 22 :

*Σπιλάδα τοῦ 'ρθε ἀπ' τὴ μιά, σπιλάδα ἀπὸ τὴν ἄλλη,
σπιλάδα 'πὸ τὰ πλάγια του κ' ἐξεσανίδωσέ το.*

3. Πβ. Ἡθικ. 1103 D (= Bergk, *Poetae lyrici graeci*⁴, vol. III, Lipsiae [Teubner] 1882, σελ. 730, ἀρ. 133) :

*ἐπερχόμενόν τε μαλάζοντας βίαιον
πόντον ὡκείας τ' ἀνέμων ῥιπάς.*

Κατὰ τὸν Bergk «versus ... fortasse Pindari sunt».

4. *ἰστὸν* — προφανῶς ἐκ τυπογραφικῆς ἀβλεψίας — ἐν τῇ παρὰ Teubner ἐκδόσει τῶν Ἡθικῶν (Βλ. W. R. Paton - M. Pohlenz - W. Sieveking, *Plutarchi Moralia*, vol. III, Lipsiae 1929, σελ. 215).

5. Nauck² (ἀδέσποτα) ἀρ. 377 = Bergk, *Poetae lyrici graeci*⁴, vol. III, σελ. 730, ἀρ. 132.

6. Ἀπ. 56 Diehl³ (*Anthologia lyrica graeca*, fasc. 3, Lipsiae [Teubner] 1952). Πβ. Δημ. Κρεκούκια, *Τὰ προγινώστικὰ τοῦ καιροῦ εἰς τὴν ἀρχαίαν, τὴν μεσαιω-*

προμηνύει τὸ ἀμφὶ ἄκρα Γυρέων ὀρθὸν ἰστάμενον νέφος. Μεθ' ὃ συνεχιζει ὁ Πλούταρχος : τοῦτ' ἰδὼν κυβερνήτης εὐχεται μὲν ὑπεκφυγεῖν καὶ θεοὺς ἐπικαλεῖται Σοτήρας ¹, εὐχόμενος δὲ τὸν οἶακα προσάγει, τὴν κεραίαν ² ὑφίησι, «φεύγει μέγα λαῖφος ὑποστολίσας ἐρεβύδεις ἐκ θαλάσσης». τ.ξ. ὁ ναύκληρος τηρῶν τοὺς στοιχειώδεις κανόνες προφυλάξεως, ὅταν ἐνσκήπηται καταιγίς, διευθετεῖ τὸ πηδάλιον καὶ ἄλλοτε μὲν ὑποβιβάζει, ἄλλοτε δὲ καθαιρεῖ (ὑφίησι ³) τὴν κεραίαν ἢ ἀπλῶς συμπτύσσει ⁴ τὸ μέγα ἰστίον ⁵ ἐπὶ ταύτης. Ἐὰν ὀλιγωρήσῃ, ὁ ἄνεμος θὰ καταρρακώσῃ τὰ ἰστία, θὰ θραύσῃ τὸν ἰστὸν ἢ τὴν κεραίαν καὶ ἴσως ἀνατρέψῃ ⁶ τὸ σκάφος.

Τὴν αὐτονόητον ταύτην ἀρχήν, ἣτις ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ὀμήρου ⁷ ἰσχύουσα ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὴν νεωτέραν ἱστιοπλοΐαν ⁸, μετουσίωσαν

νικὴν καὶ τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα, Ἀθήναι 1966, σελ. 122. Περὶ τῆς ἀλληγορικῆς ἐρμηνείας τῆς εἰκόνος βλ. Max Treu, Archilochos [Tusculum], Göttingen 1959, σελ. 217.

1. Πβ. τὸ λυρικὸν ἀπόσπ. 11 (Diehl ², I 4 p. 216 = Πλουτ. Hθ. 790 D) : «Ὅτε Τυνδαριδᾶν ἀδελφῶν ἄλιον ναῦταν πόθος βάλλει.

2. Τὴν «ἀντένα». Περὶ τοῦ τεχνικοῦ ὅρου καὶ τοῦ χειρισμοῦ τῆς κεραίας ἐπὶ τῶν ἀρχαίων πλοίων βλ. προχειρῶς Cecil Torr, Ancient Ships, Cambridge 1894, ἀνατ. (μετὰ προσθηκῶν καὶ παραρτημάτων) Chicago 1964, σελ. 79, 82 - 85, 92 - 95. Τοῦ αὐτοῦ, ἐν Daremberg-Saglio, Dictionnaire des Antiquités, vol. IV, σελ. 37 ἐξ. (navis).

3. Πβ. Πολυδεύκουσ' Ὀνομαστ. Α 107 (Bekker, Berolini 1846, σελ. 25 = Bethé, Lipsiae 1900, σελ. 36) : ὑφέντες τι τῆς κεραίας, καθέντες βραχὺ τῆς κεραίας. Ταυτόσημος εἶναι καὶ ὁ ρηματ. τύπος ἐν τῇ μέσῃ φωνῇ πβ. Jean Taillardat, Les images d'Aristophane, Études de langue et de style, Paris 1965, σελ. 183, ὑπόσημ. 1 (ὑφέσθαι, ὑφειμένος).

4. Τ.ξ. ὑποστολίζει. Τὸ ρῆμα ταυτίζεται σηματολογικῶς μετὰ τοῦ συστέλλω («fur» κατὰ Lidd.-Scott-Jones⁹) καὶ ὄχι τοῦ ὑφίημι, ὅπως ἐρμηνεύεται («deduco») ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Στεφάνου (Dindorf).

5. Τὸ τετράγωνον ἢ τραπεζοειδὲς λαῖφος. Εἰς τὴν σύγχρονον ἐλληνικὴν ἱστιοφορίαν ἡ λέξις δηλοῖ τὸ ἐλαφρὸν τριγωνικὸν ἰστίον, τὸ «αἰρόμενον κατὰ μήκος τοῦ ἐπιστηλίου τοῦ ἰστοῦ, πτυσσόμενον εἰς τὸν λαμόν τῆς στήλης καὶ ποδοῦμενον ἐπὶ τοῦ κέρατος» κατὰ τὸν Α. Σπανίδην, Ἑγχειρίδιον ἱστιοφορίας καὶ χειρισμῶν «Ἀρεῶς» (Σχολῇ Ναυτικῶν Δοκίμων), ἐν Πειραιεὶ 1929, σελ. 127 - 128.

6. Πβ. Φαβωρίνου Περὶ φυγῆς (M. Norsa-G. Vitelli, Il papiro Vaticano greco 11, [Studi e Testi 53], Città del Vaticano 1931, σελ. 23, 4 - 6) : ἡ τῶν κακῶν τρικυμία] ἄφνω προσπεσοῦσα εὐθὺ πρῶ[αν βαλεῖ]ν ἢ καὶ πλάγιον ἀνατρέψαι τὸ σκάφος· αὐτόθι 23, 27 ἐξ. : ἡ ἀφειδῶς τοῖς ἰστίοις χρησαμένους τὸ πνεῦμα κατὰ πρῆμναν λάβρον ἐμπεσόν «αὐτάνδρους» κατὰ τὸν Μένανδρον «ἐξήραξε[ε καὶ] ἀνεχατίσεν».

7. Βλ. Ὀδυσσ. ι 71 - 72 :

τριχθά τε καὶ τετραχθά διέσχισεν ἴς ἀνέμοιο
καὶ τὰ μὲν ἐς νῆας κάθεμεν δείσαντες ὄλεθρον.

8. Βλ. προχειρῶς Rossel-Vittu de Kerraoul, Ἑγχειρίδιον τοῦ χειριστοῦ, τόμ. III (ἐξελλ. ὑπὸ Μιχαήλ Γούδα), ἐν Ἀθήναις 1900, σελ. 20 ἐξ.

διαφερόντως οἱ δραματικοὶ ¹ ποιηταὶ εἰς πλῆθος μεταφορικῶν ἐκφράσεων καὶ ἀλληγοριῶν, ὡς λ.χ. ὁ Αἰσχύλος ἐν Εὐμεν. (στίχ. 555 - 557) :

(τὸν ἀντίτολμον δὲ φάμι παρβάδαν)
βιαίως ξὺν χρόνῳ καθήσειν
λαῖφος, ὅταν λάβῃ πόνος
θρανομένης κεραίας ²,

ὁ Σοφοκλῆς ἐν Ἡλέκτρᾳ (στίχ. 335) :

νῦν δ' ἐν κακοῖς μοι πλεῖν ὑφειμένη δοκεῖ ³

(ἦτοι ἡ τρικυμία τῶν συμφορῶν ⁴ ἐπέβαλλεν εἰς τὴν Χρυσόθεμιν ὑποστολήν τῶν ιστίων),

ὁ Εὐριπίδης ἐν Μηδείᾳ (στίχ. 523 - 525) :

ἀλλ' ὥστε ναὸς κεδνὸν οἰακοστρόφον
ἄκροισι λαίφους κρασπέδοις ⁵ ὑπεκδραμεῖν
τὴν σὴν στόμαργον, ὧ γύναι, γλωσσαλγάν

καὶ πολὺ συχνότερον ὁ Ἀριστοφάνης :

1. Πβ. ὁμοῦ καὶ Θεόγγιν, Ἑλεγ. 671 :

φερόμεσθα καθ' ἰστίᾳ λευκὰ βαλόντες.

2. Βλ. D. Van Nes, Die maritime Bildersprache des Aischylos, Groningen 1963, σελ. 141 - 143 καὶ 153 - 154· πβ. J. S. Morrison - R. T. Williams, Greek Oared Ships 900 - 332 B.C., Cambridge 1968, σελ. 203, καὶ τὸν ἀρχαῖον Σχολιαστήν (Dindorf, Aeschylus, tom. III, Oxford 1851, σελ. 143): *Καθήσειν* ἀπὸ τῶν *χειμαζομένων*, *τροπικῶς*· ἀντὶ τοῦ ταπεινωθήσεται. Διαφόρως ἐρμηνεύεται ἡ μεταφορὰ ὑπὸ J. U. Powell (Recent criticism of Aeschylus, Class. Review XXII [1908], σελ. 184 — ὄχι σελ. 558, ὡς ἐσφαλμένως παραπέμπει ὁ H. J. Rose, A Commentary on the surviving Plays of Aeschylus, II, Amsterdam 1958, σελ. 267) καὶ George Thomson (The Oresteia of Aeschylus, II [Commentary], Amsterdam - Prague 1966, σελ. 212 - 213) παρορῶντων τὸν τεχνικὸν ὅρον *καθήσειν* (*λαῖφος*).

3. Πβ. τὸ οἰκεῖον σχόλιον (Petrus Papageorgius, Lipsiae [Teubner] 1888, σελ. 120) : *ὑφειμένη*]: (οὐχ) ὅλον τὸ ιστίον ἀναπετασάση· ἀπὸ τῶν πλεόντων οἱ πρὸς τὴν βίαν τῶν ἀνέμων οὐκ ἀντίστοιχοι ὑφίστι τῶν ιστίων. Παραδείγματα τῆς ναυτικῆς μεταφορᾶς παρ' Ὀβιδίου καὶ Shakespeare βλ. παρὰ R. C. Jebb, Sophocles, VI, The Electra, Cambridge 1924, ἀνατ. [Hakkert] Amsterdam 1962, σελ. 52.

4. Πβ. Ἀντιγόνη. στίχ. 540 : ἐν κακοῖς ξύμπλους, κ.ἀ.

5. Κατὰ τὸν D. Page (Euripides Medea, Oxford 1961, σελ. 111) «the reference cannot be... to the reefing of a sail: the sail being «loose-footed», i.e. having no boom, is brailed up to the yard, not reefed down; and the ship proceeds under the wind taken by the narrow strip of sail left under the yard after brailing up».

Ἴππης (στίχ. 432 ἐξ.) :

ἐγὼ δὲ συστείλας γε τοὺς ἀλλᾶντας εἴτ' ἀφήσω
κατὰ κῆμ' ἐμυτὸν οὐριον

Βάτραχοι (στίχ. 997 ἐξ.) :

μὴ πρὸς ὄργην ἀντιλέξεις
ἀλλὰ συστείλας ἄκροισι
χρώμενος τοῖς ἰστίοις

καὶ αὐτόθι (στίχ. 1220 ἐξ.) :

ὀφείσθαι¹ μοι δοκεῖ
τὸ ληκύθιον γὰρ τοῦτο πνευσεῖται πολύ.

Ἐκμετάλλουσιν τῆς μεταφορᾶς (ἡ τῆς ἀντιστοίχου παρομοιώσεως) ἐγένετο ἀκολούθως ὑπὸ τῶν ἐκπροσώπων τῆς στωϊκῆς καὶ κυνικῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας πρὸς παραστατικὴν ἔκφρασιν τῆς περὶ ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας θεωρίας των². Ἐκ τῆς τοιαύτης γραμματείας ἔλκουν τὴν καταγωγήν³ πολλὰ τῶν παρὰ Πλουτάρχῳ ναυτικῶν εἰκόνων καὶ μεταφορῶν⁴. Ἐν τῷ ἐξεταζο-

1. Ὁρθῶς ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ J. van Leeuwen (Aristophanis Ranae, Lugduni Batav. 1896, σελ. 183) : ὀφείσθαι = ὑφειμένον πλεῖν, «antenna demissa sive velis contractis navigare» πβ. Taillardat, Les Images d'Aristophane, ἐνθ' ἄν. σελ. 180-181 (§ 339) καὶ Κικέρ. Ad Attic. I 16, 2 : *contraxi vela* (= «Ich zog die Segel ein» βλ. A. Otto, Die Sprichwörter u. sprichwörtl. Redensarten der Römer, Leipzig 1890, ἀνατ. [Olms] 1962, σελ. 363.

2. Πβ. Ἀριστάνυμον (παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. III 1, 97) : κυβερνήτου μὲν ἔργον ἀγαθὸν πρὸς τὰς τῶν πνευμάτων μεταβολὰς ἀρμόσασθαι, ἀνδρὸς δὲ σοφοῦ πρὸς τὰς τῆς τύχης Τέλητα (Στοβ. III 1,98 = Hense, Teletis reliquiae, Tubingae 1909, σελ. 10, 1 ἐξ.) : διὸ δεῖ μὴ τὰ πράγματα πειρᾶσθαι μετατιθέναι, ἀλλ' αὐτὸν παρασκευάζειν... ὅπερ ποιοῦσιν οἱ ναυτικοί... εὐδία, γαλήνη ταῖς κόπαις πλέουσι. Κατὰ ναῦν ἄνεμος ἐπήρην τὰ ἄρμενα. Ἀντιπέπνευκεν ἐστείλαντο [μεθείλαντο] Ὁράτιον (Carm. II 10, 22-24) : *sapienter idem | contrahes vento nimium secundo | turgida vela...* Σενέκαν (De ira II 31,5) : *gubernator nunquam ita totos sinus securus explicuit, ut non expedit ad contrahendum armamenta disponderet* Φαβωρίνον (Περὶ φυγῆς, Norsa-Vitelli, ἐνθ' ἄν.), 22, 56-23, 39 κλπ.

3. Βλ. Joseph Seidel, Vestigia diatribae qualia reperiuntur in aliquot Plutarchi scriptis moralibus, Vratislaviae 1906, σελ. 19-20 πβ. Rudolf Hirschel, Plutarch, Leipzig 1912, σελ. 42 (Gleichnisse). Κατὰ τὸν Hense (Teletis reliquiae, ἐνθ' ἄν., σελ. 53 [Testim.]) ἀφετηρία τῆς ναυτικῆς εἰκόνης ὑπῆρξε τὸ ἔργον Βίωνος τοῦ Βορυσθενίτου· ἐν τούτοις σπέρματα ταύτης ἀνεγνωρίσθησαν ἤδη παρὰ τοῖς τραγικοῖς τοῦ 5ου π.Χ. αἰ. Βλ. παράλληλα χωρία παρὰ Broecker (Animadversiones, ἐνθ' ἄν., σελ. 63 καὶ 174) καὶ Fr. Fuhrmann (Les images de Plutarque, ἐνθ' ἄν., σελ. 69/70, ὑποσ. 3).

4. Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰκόνων, αἵτινες ἐλήφθησαν ἐκ τῆς ναυσιπλοίας, ὑπολογίζεται ὑπὸ τοῦ Fuhrmann (Les images de Plutarque, ἐνθ' ἄν., σελ. 49 καὶ ὑποσ. 2) εἰς 157. Εἰς αὐτὸν δὲν περιλαμβάνονται, ὅσαι γενικώτερον ἀφοροῦν εἰς τὴν θάλασσαν.

μένω ἑδαφίῳ (476 A) ἢ σύγκρισις τοῦ *φρονίμου* πρὸς τὸν ναυτικὸν ἐπιχειρεῖται κατὰ τὴν ἐπομένην τριμερῇ ἀντιστοιχίαν¹ τῶν ὠργισμένων δυνάμεων τῆς φύσεως πρὸς τὰς ἀντιξοότητας τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, τῆς ναυτικῆς ὁρολογίας διατηρουμένης μέχρι πέρατος τοῦ 17ου κεφαλαίου :

α) Πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ναυκλήρου νὰ πραυῖν τὸ «τραχὺ» κύμα καὶ τὸ «λάβρον πνεῦμα»² ὁ Πλούταρχος ἀντιπαραβάλλει τὴν ψυχικὴν «διάθεσιν» τοῦ «φρονίμου», οὐσαν ἱκανὴν νὰ φέρῃ τὴν γαλήνην ἀκόμη καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀνθρωπίνης φυσιολογίας.

β) Ὅπως ὁ ἔμπειρος ναυτικὸς κατὰ τὴν δυσχερῆ περίστασιν ὑποστέλλων τὸ ἰστίον κατορθώνει νὰ διαφύγῃ *ἐρεβώδεος ἐκ θαλάσσης*, καθ' ὅμοιον τρόπον ὁ φιλοσοφικῶς διανοούμενος ἄνθρωπος, ἐὰν ἐξωτερικὰ αἰτία ὑποβάλουν εἰς δοκιμασίαν τὴν ψυχικὴν του ἰσορροπίαν (*ἀρχὴ πάθους*), ὡς αἰφνιδία θύελλα ἢ ἀνεμοζάλη (*ὥσπερ διαδρομὴ σπιλᾶδος*),

μὲ τὴν ἀντίνα ἀνάλαφρον χωρὶς πανιά θὰ τὰ περάσῃ³,

ὅπως ἔλεγεν ὁ στίχος⁴ τοῦ Σαμίου Ἀσκληπιάδου.

γ) Ἐνθ' διὰ τὸν ἄμοιρον κυβερνήτην δὲν ὑπάρχει καταφύγιον ἐκ τοῦ μαινομένου κλύδωνος, ὁ «φρόνιμος» διαθέτει πρόχειρον λιμένα, ὅσakis ἢ δίνη τῶν συμφορῶν ὑπερβῇ πᾶσαν πρόβλεψιν καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ καρτερίαν : *παρὰ λόγον δέ τινος καὶ μεγάλου καταλαβόντος⁵ καὶ κρατήσαντος,*

1. Τῆς ὁποίας ἡ κατακλείς ἀναιρεῖ παρ' ἐλπίδα τὴν ἠθικολογικὴν σκοπιμότητα τοῦ δοκιμίου (465 A : *χρείας βοηθητικῆς*), ὡς εὐφωδῶς παρετήρησεν ὁ Siefert (Plutarchs Schrift περὶ εὐθυμίας, ἐνθ' ἄν., σελ. 57).

2. Τὰ δύο στοιχεῖα συζευγνύνται πολλάκις ὑπὸ τοῦ Πλούταρχου· πβ. 787 DE : *κυβερνήτου πρὸς ἐναντίον κύμα καὶ πνεῦμα πλεύσαντος* 790 D : *θεατὰς τῶν πρὸς κύμα καὶ πνεῦμα καὶ νύκτα χειμέριον ἀγώνων*.

3. *Εὐσταλεῖ καὶ κοῦφῃ κεραίᾳ παρήνεγκεν*.

4. Βλ. E. Diehl, *Anthologia lyrica graeca*, fasc. 3 [Teubner], Lipsiae 1952, σελ. 123, § 2, καὶ A. D. Knox, *Herodes, Cercidas and the Greek Choliambic Poets*, London [Loeb] 1961, σελ. 270 - 271. Διὰ τὸ θέμα πβ. προσέτι Πλούταρχ. Περικλ. 30, 6 [Teubner³, vol. I, 1964] : *Ὡσπερ νεὼς κυβερνήτης ἀνέμου κατιόντος ἐν πελάγει θέμενος εὐ πάντα καὶ κατατείνας τὰ ὅπλα χρῆται τῇ τέχνῃ, οὕτως ἐκεῖνος...* (= Περικλῆς) *... ἐχρήτο τοῖς αὐτοῦ λογισμοῖς*· Φωκίων 3, 4 [Teubner³, II 1, 1964] : *οὐ κεκλιμένης μὲν ἤδη τῆς πατρίδος...*, πολὺν δὲ χειμῶνα καὶ σάλον ἐχούσης, ὅσον ἰστίων καὶ κάλων ἐπιλαβέσθαι· Φαβωρίνου Περὶ φυγῆς (ἐνθ' ἄν., 22, 54 - 57) : *πρὸς τε τὴν ἔφοδον αὐτῶν παρεσκευασθαι, ὅλα τοὺς ἀγαθοὺς κυβερνήτας πρὸ τοῦ χειμῶνος συσκευαζομένους*· Γαληνοῦ Προτρεπτ. ἐπὶ τέχναις 8 (Marquardt-Mueller-Helmreich, Claud. Galeni scripta minora, vol. I [Teubner], Lipsiae 1884, ἀνατ. [Hakkert] Amsterdam 1967, σελ. 113/114) : *τὸ δὲ γῆρας, καθάπερ χαλεπὸν ἐφεδρεύοντα χειμῶνα... παρὰσκευάζεσθαι πρὸς αὐτό, καθάπερ ἀγαθὸν κυβερνήτην ἐκ πολλοῦ πρὸς χειμῶνα*.

5. Ὡς νοούμενον ὑποκείμενον τῆς μετοχῆς ὁ Knox (Σπιλᾶδες, ἐνθ' ἄν., σελ. 547)

ἐγγὺς ὁ λιμὴν καὶ πάρεστιν ἀπονήξασθαι τοῦ σώματος ὥσπερ ἐφολκίον μὴ στέγοντος, ἦτοι ὁ ναυαγῆσας εἰς τὴν λαίλαπα τοῦ βίου ἔχει τὴν εὐχέριαν νὰ κολυμβήσῃ πρὸς τὴν ἀκτὴν ἐγκαταλιπὼν τὸ γήινον σαρκίον του, τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει πρὸς «φελούκα ποῦ παίρνει νερά». Τὴν λύσιν ταύτην ὁ Πλούταρχος — ἀπηχῶν Ἐπικουρείους¹ καὶ Στωϊκὰς² περὶ αὐτοπροαιρέτου θανάτου ὑποθήκας — ἀντιπαραβάλλει πρὸς τὴν ἀμηχανίαν τοῦ κυβερνήτου (475 F) ὅποι βούλεται δεομένῳ λιμένος τυχεῖν. Εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως διασπᾶται τώρα ὁ λογικὸς εἰρμός τῶν ἐπιχειρημάτων καί, πρὸς στιγμὴν, λησμονεῖται ἡ θετικὴ στάσις τοῦ ὀρίμου ἀνθρώπου κατὰ τὴν ἀντιμετώπισιν κρισίμων ἢ ἀνεπιτρέπτων ὄρων διαβιώσεως. Ἄντ' αὐτῆς μνημονεύεται ἡ περίπτωσις ἀτόμου περιαιομένου εἰς ἀδιέξοδον, ἐξ οὗ μόνον ἡ αὐτοχειρία (ἐξάγειν ἑαυτόν, ἐξαγωγή) παρέχει τὴν ἀπολύτρωσιν. Τὸ χωρίον εἶναι ἀρκούντως διαφωτιστικὸν τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐνίοτε ὁ πολυμαθὴς διανοούμενος τῆς Χαιρωνείας συνέρραπτε προχείρως³ ἑτερογενῆ σταχυολογήματα ἐκ τῶν μελετῶν του. Ὅπως δὴ ποτε ὅμως ἡ φαινομενικὴ ἀνακολουθία δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ διὰ τῆς ἀπόψεως ὅτι, ὅταν ὁ ἄνθρωπος γνωρίζῃ ἐκ τῶν προτέρων τὴν ὑπαρξιν ἐξόδων κινδύνου⁴, ἀπαλλάσσεται τῆς ἀγωνίας⁵ καὶ θαρραλεώτερον ὑφίσταται τὰς δοκιμασίας.

II

Τὸ οὖς. σπιλὰς ἀπαντᾷ τὸ δευτερον παρὰ Πλούταρχῳ ἐν τῷ *Περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας* δοκιμῇ, ἡ ὁμοιότης τοῦ ὁποίου πρὸς τὴν *Περὶ εὐθυμίας* πραγματείαν ἀναφέρεται ὄχι μόνον εἰς εἰκόνας καὶ ἰδέας ἀλλὰ καὶ εἰς σύμπτωσιν

συμπληροῖ : ἀνέμου. Ἄνεμος ὅμως δὲν ἐμνημονεύθη προηγουμένως, ἀλλὰ τὸ κοινότερον οὐσιαστικὸν πνεῦμα (475 EF), ὅπερ ἀσφαλῶς νοητέον ἐνταῦθα.

1. Πβ. τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἔργον : *Ὅτι οὐδ' ἡδέως ζῆν ἐστι κατ' Ἐπικούρου* (§ 23 =) 1103 C ἐξ. καὶ Siefert, Plutarchs Schrift περὶ εὐθυμίας, ἐνθ' ἀν., σελ. 57-58.

2. Πβ. Ἐπικτ. Διατρ. IV 10, 27, Horat. Epist. I 16, 78 κ.ά. Βλ. Jos. Seidel, Vestigia diatribae κλπ., ἐνθ' ἀν., σελ. 45 καὶ Eduard Zeller, Die Philosophie der Griechen in ihrer geschichtlichen Entwicklung⁵, III 1, Leipzig 1923, [ἀνατ. Darmstadt 1963] 314-318 (Selbstmord).

3. «seine Sucht, nicht immer überlegt seine Vorlage mit allerlei Flitten aufzuputzen» (Georg Siefert, Plutarchs Schrift περὶ εὐθυμίας, ἐνθ' ἀν., σελ. 58).

4. Πβ. Ἐπικτ. Διατρ. I 24, 20 : μέμνησο ὅτι ἡ θύρα ἥρσκειται Seneca, Ep. 12, 10 : patent undique ad libertatem viae multae breves, faciles τοῦ αὐτοῦ De prov. 6,6 : patet exitus ... κλπ.

5. Βλ. Ἐπικτ. Διατρ. IV 10, 27 : ... λιμὴν τὸ ἀποθανεῖν οὗτος δ' ἐστὶν ὁ λιμὴν πάντων, ὁ θάνατος, αὕτη ἡ καταφυγή. διὰ τοῦτο οὐδὲν τῶν ἐν τῷ βίῳ χαλεπὸν ἐστίν... τί οὖν ἀγωνιάς ;

λεκτικῶν ἐκφράσεων¹. Κατὰ τὸν Siefert² τὸ κολοβὸν σφζόμενον δοκίμιον ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν Πλούταρχον ὡς ἐν τῶν *ὑπομνημάτων*³ διὰ τὴν σύνθεσιν τοῦ *Περὶ εὐθυμίας* ἔργου. Τὴν ἰσχὺν τῆς ἀπόψεως ἐξασθενίζει μερικῶς ἡ παρατήρησις ὅτι τὸ *Περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας* ἔργον δεικνύει τόσην φραστικὴν ἐπεξεργασίαν, ὅσην ἴσως δὲν ἀνεμένομεν ἐπὶ προχείρων σημειώσεων.

Ἡ βασικὴ «θέσις» τοῦ Πλούταρχου εἶναι (100 c) ὅτι : *τὸ ἡδέως ζῆν καὶ ἰλαρῶς οὐκ ἔξωθέν ἐστιν, ἀλλὰ τοῦναντίον ὁ ἄνθρωπος τοῖς περὶ αὐτὸν πράγμασιν ἡδονὴν καὶ χάριν ὥσπερ ἐκ πηγῆς τοῦ ἥθους προστίθῃσιν*.

Ἡ ἀρετή, συνεπαγομένη ἠθικὴν ἱκανοποίησιν, καθιστᾷ πάντα τρόπον διαβιώσεως εὐχάριστον καὶ ἄλμπον. Τοῦναντίον ἡ κακία μετὰ τῶν παρομαρτούντων ψυχικῶν παθῶν, οἷον τοῦ φθόνου, τῆς ἀκολασίας, τῆς ζηλοτυπίας καὶ παντοίων μεριμνῶν, διαφθείρει τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἀπόλαυσιν καὶ αὐτῶν ἐτι τῶν ἀρίστων ἐξωτερικῶν συνθηκῶν. Διότι προϋπὸθεσις γνησίας καὶ σταθερᾶς εὐφροσύνης εἶναι ψυχὴ «εὐθυμοῦσα» καὶ ἀτάραχος (101 B) : *ταῖς μὲν γὰρ ταῖς σαρκὸς ἡδοναῖς ἢ τοῦ σώματος εὐκρασία καὶ ὑγίεια χώραν δίδωσι, τῇ δὲ ψυχῇ οὐκ ἔστιν ἐγγενέσθαι γῆθος οὐδὲ χαρὰν βέβαιον, ἂν μὴ τὸ εὐθυμον καὶ ἄφοβον καὶ θαρραλέον ὥσπερ ἔδραν ἢ γαλήνην ἄκλυστον ὑποβάλλῃται, ἀλλὰ κἂν ὑπομειδιάσῃ τις ἐλπίς ἢ τέρψις, αὕτη ταχὺ φροντίδος ἐκτραγείσης ὥσπερ ἐν εὐδία⁴ σπιλάδος συνεχύθη καὶ συνετραράχθη*.

Τὸ ἐδάφιον περιέχει τὸν εἰς τὸν Πλούταρχον οἰκεῖον διαφορισμὸν τοῦ σωματικοῦ ἀπὸ τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος. Ἡ μνεῖα τῶν ὑλικῶν ἡδονῶν εἶναι βραχεῖα, ἐνθὺ πρὸς ὑποτύπωσιν τῶν ψυχικῶν καταστάσεων εἰσάγονται δύο γνωσταὶ εἰκόνες :

α) ἡ τῆς βάσεως («ἔδρας»), τὴν ὁποῖαν ἰδρύουν ἡ εὐδιαθεσία, ἡ ἀφοβία καὶ ἡ ἀκλυδώνιστος γαλήνη τῆς ψυχῆς.

Ἐπὶ τοιαύτης ὑποδομῆς ἐδραζόμεναι ἡ ἀπόλαυσις καὶ ἡ χαρὰ ἐγγυῶνται σταθερότητα.

β) ἡ τῆς θαλάσσης (ἢ τῆς ἀτμοσφαίρας), περὶ ἧς εἰδικώτερος λόγος θὰ γίνῃ ἐν τοῖς ἐπομένοις.

Ἐὰν ἐλλείπουν αἱ ἀνωτέρω προϋποθέσεις, ἀμυδρότατον μειδίωμα ἐλπί-

1. Βλ. R. Heinze, *Ariston von Chios bei Plutarch und Horaz*, Rhein. Mus. XLV (1890), σελ. 497 ἐξ., G. Siefert, *De aliquot Plutarchi scriptorum moralium compositione atque indole* (Comment. Phil. Jenens. VI 1), Lipsiae [Teubner] 1896, σελ. 89 ἐξ.· πβ. K. Ziegler, *Plutarchos von Chaironeia*, RE XXI 1 (1951), στ. 770.

2. Πρὸς τοῦτον συντάσσεται καὶ ὁ K. Ziegler, *Plutarchos*, ἐνθ' ἂν. («er [= Siefert] vermutlich sehr einleuchtend»).

3. Πβ. Ἡθικ. 464 F : *ἀνελεξάμην περὶ εὐθυμίας ἐκ τῶν ὑπομνημάτων ὧν ἐμαντῶ πεποιημένος ἐτύγχανον*.

4. Κατὰ τὸ κείμενον τῶν W. R. Paton-I. Wegehaupt, *Plutarchi Moralia*, vol. I [Teubner], Lipsiae 1925, σελ. 206 - 207.

δος ἢ προσδοκωμένης ἡδονῆς ἐπιφέρει σύγχυσιν εἰς τὴν ψυχὴν καὶ ταραχὴν, διότι αὕτη πάραυτα ἐμφορεῖται φροντίδος : *ταχὺ φροντίδος ἐκκραγείσης ὥσπερ ἐν εὐδία σπιλάδος*.

Τὸ οὖσ. *σπιλάς*, ἀπαντῶν μόνον δις παρὰ Πλουτάρχῳ, πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ εἶναι φορεὺς τῆς αὐτῆς ἐννοίας εἰς ἀμφοτέρα τὰ χωρία (476 Α καὶ 101 Β), κυρίως διότι τὰ δύο δοκίμια, ἐν οἷς περιέχεται, συνδέονται διὰ πολυπλαπλῆς συγγενείας. Κατ' ἀκολουθίαν εἶναι φυσικὸν ὅτι πλεῖστοι τῶν ξένων φιλολόγων ἀπέδωσαν καὶ ἐδῶ τὸν ὄρον διὰ τοῦ «βράχους», «σκόπελος» κ.τ.τ., ὡς δεικνύουν αἱ κατωτέρω παρατιθέμεναι μεταφράσεις τοῦ ἐδαφίου (101 Β) :

Henricus Stephanus¹ : «Sed et quum spes aliqua aut oblectatio arriserit, ea repente, ubi sollicitudo eruperit, non secus ac serenitas ad scopulum, dissipatur atque conturbatur».

Ἡ λατινικὴ ἀπόδοσις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον εὐσταθεῖ, διότι ὀρθῶς νοοοῦνται ὡς παράλληλα ὑποκείμενα τῶν δύο ρημάτων² *συνεχύθη* καὶ *συνεταράχθη* ἀφ' ἑνὸς μὲν ἢ ἁντων. *αὕτη* (τ.ἔ. ἡ ψυχὴ) ἀφ' ἐτέρου δὲ τὸ οὖσ. *εὐδία*³. Ἄλλ' ὁ Stephanus, προφανῶς ἀνομολογῶν τὴν δυσχέρειαν, τὴν ὁποίαν ἐγείρει ἡ γενικὴ *σπιλάδος* νοουμένη ὡς κτητικὴ, μετέφρασεν αὐθαιρέτως τὴν φράσιν *εὐδία σπιλάδος* ὡς «serenitas ad scopulum», δηλονότι δὲν συνῆψε⁴ τὴν γεν. *σπιλάδος* μετὰ τῆς προταχθείσης μετοχῆς ἐκκραγείσης — ὡς ἀνακριβῶς ἀναφέρει περὶ αὐτοῦ ὁ Hutten⁵.

Guilielmus Xylander⁶ : «Alioquin etsi spes aliqua aut delectatio arriserit, subito eam cura aliqua erumpens confundet, ac conturbabit, sicut tranquillo coelo navigantibus obiecta rupes».

Ὁ μεταφραστὴς μετέτρεψε τὴν παθητικὴν σύνταξιν (*συνεχύθη* - *συνεταράχθη*) εἰς ἐνεργητικὴν (*confundet* - *conturbabit*), ὑποκείμενον τῆς ὁποίας ὀρθῶς ἐτέθη τὸ ὑποκ. τῆς ἀπολύτου μετοχῆς *ἐκκραγείσης* (*φροντίδος*), τὸ

1. Βλ. Plutarchi Chaeronensis opuscula, tom. III, anno 1572, excudebat Henr. Stephanus (Appendix, σελ. 139).

2. Πβλ. Ioannis Georg. Hutten, Plutarchi operum moralium et philosophicorum, Pars I, Tubingae 1796, σελ. 314 : «Stephano docente, locus hic ita est intelligendus : αὕτη ταχὺ συνεχύθη καὶ συνεταράχθη, φροντίδος ἐκκραγείσης ὥσπερ εὐδία συνεχύθη καὶ συνεταράχθη, σπιλάδος ἐκκραγείσης».

3. Περὶ διαφορῶν γραφῆς τῶν κωδικῶν βλ. κατωτέρω.

4. Παράδοξος ἀντίφασις ὑφίσταται μετὰ τοῦ κειμένου, ὡς ἀναπτύσσεται συντακτικῶς ὑπὸ τοῦ Stephanus, καὶ τῆς ἀντιστοιχοῦσης μεταφράσεως. Ἐὰν πάλιν ἡ γεν. *σπιλάδος* νοῆται ὑποκείμενον τῆς μετοχῆς *ἐκκραγείσης*, ποίαν ἐννοιαν λαμβάνει ἡ μετοχή ; «I have never taken any safeguard against the bursting of rocks», παρατηρεῖ σκωπτικώτατα ὁ Knox (Σπιλάδες, ἐνθ' ἀν., σελ. 547).

5. Βλ. ἀνωτέρω ὑποσ. 2.

6. Plut. Chaeron. moralia, quae usurpantur..., Francoforti ad Moen. 1592, Pars I, σελ. 220 (πβ. ἀνατ. Lutetiae Parisiorum 1624, σελ. 101).

ἀντικείμενον ὁμως κατέστη ἀμφίβολον — ἡ ἄντων. *eam* συμφωνεῖ κατὰ γένος πρὸς ἕκαστον τῶν ἀμέσως προηγηθέντων οὐσιαστικῶν (*spes - delectatio*), ἀλλ' ὄχι πρὸς τὸ μεμακρυσμένον ἄρσενικὸν *animo*¹, ὅπερ ἀποκλειστικῶς ὤφειλε νὰ ὑπονοῇ. Περαιτέρω, ἡ διατύπωσις τῆς θαλασσίας παρομοιώσεως εἶναι ἐλλιπής καὶ ἀκατανόητος. Καὶ ἂν ἀκόμη συμπληρώσωμεν τὴν πρότασιν (*sicut ... rupes*) διὰ τῶν αὐτῶν ρημάτων *confundet - conturbabit*, τὸ ἀντικείμενον ἐξαλείφεται, ἐφ' ὅσον διατηρεῖται ἡ γραφή *ἐν εὐδία* (*tranquillo coelo*) καὶ ἀποκλείεται ὡς ἀντικείμενον ὁ τύπος *navigantibus*. Ἐν τούτοις, παρὰ τὰ μειονεκτήματα ταῦτα ἡ λατινικὴ μετάφρασις τοῦ Ξυλάνδρου ἐπεβλήθη ὡς κλασσικὴ καὶ πολλάκις ἀνετυπώθη².

Philemon Holland³: «For otherwise, suppose that some hope doe smile upon a man; or say, that delight tickle a little; the same anon is troubled, and all the sport is marred by some careful cogitation breaking forth: like as the object and concurrence of one rocke troubleth and overthroeth all, though the water and weather both be never so calme».

Τὸν Ἀγγλον μεταφραστὴν δὲν ἐξένισεν τὸ ἀφύσικον φαινόμενον τῆς τῶν πάντων ἀναστατώσεως ἐκ τῆς τυχαίας παρουσίας⁴ βράχου, καίτοι μέχρις ἐκείνης τῆς στιγμῆς ἐπεκράτουν ἀπόλυτος νηνεμία καὶ γαλήνη.

J. F. S. Kaltwasser⁵: «Lächelt sie (= die Seele) ja einmal eine Hoffnung oder Freude an, so wird diese gleich wieder durch die losgebrochenen Sorgen, wie die Meeresstille durch einen losgerissenen Felsen gestört und beunruhiget».

Ἡ παρομοίωσις θὰ ἦτο πιθανή, μόνον ἐὰν τὸ *ἐκρηγνῆσθαι* ἡδύνατο νὰ λεχθῇ ἐπὶ ἀποσπάσεως βράχων.

Dan. Wyttenbach⁶: Εὐδία σπιλάδος] «*Tranquillitas rupis sub mare latentis: id est, tranquillitas maris caecam rupem tegentis, quippe quae et facilius turbatur, et turbata periculum naufragii adfert*».

Τὸ οὖς. *εὐδία*, κυριολεκτούμενον ἀρχῇθεν ἐπὶ τῆς ἀτμοσφαίρας, μετὴν ἔρχηται σὺν τῷ χρόνῳ οὐ μόνον εἰς ψυχικάς, ἀλλὰ καὶ εἰς σωματικάς κατα-

1. «*animi gaudium aut laetitia ingenerari non potest, nisi vacuitatem metus ac fiduciam et tranquillitatem is pro fundamento subternat*».

2. Io. Iac. Reiske, ἔνθ' ἂν., vol. VI (Moral. Pars I), Lipsiae 1777, σελ. 383 (πρ. vol. XII, Index verborum notabiliorum, Lipsiae 1782, σελ. 345: σπιλάς = «*rupes in mari*»), Dan. Wyttenbach, Plut. Moralia, ἔνθ' ἂν., I 2, Oxonii 1795, σελ. 399 (ἡ μετάφρασις ἀντιφάσκει πρὸς τὴν ὑπὸ Wyttenbach διατηρουμένην γραφὴν *εὐδία*, ἀντὶ *ἐν εὐδία*), Fr. Dübner, Plut. scripta moralia, ἔνθ' ἂν., I, Parisiis 1868, σελ. 120.

3. The Philosophie, commonlie called, the Morals written by the learned Philosopher Plutarch of Chaeronea, transl. out of Greeke into English, at London 1602, σελ. 80.

4. Παρὰ τὸν πλαταιασμὸν ἡ φράσις «object and concurrence of one rocke» παραμένει τόσον ἀσαφής, ὥστε δὲν ἐπιβάλλει νὰ εἰκάζωμεν ὡς ἐννουμένην προσάραξιν πλοίου.

5. Plutarchi moralisch - philosophische Werke, 1er Theil, Wien - Prag 1796, σελ. 280.

6. Animadversiones (= Plut. operum tom. VI) I 2, Oxonii 1810, σελ. 689.

στάσεις (πβ. Πλουτ. 126 C : *ἐν εὐδία σαρκός*, 686 B : *τοῦ σώματος εὐδίαν... ἔχοντος*). Παρά ταῦτα οὐδαμόθεν μαρτυρεῖται κατάχρησις αὐτοῦ πρὸς ἔκφρασιν τῆς ἀκινήσιας τῶν πετρῶν : ἡ μεταφορὰ θὰ ἦτο ἐξεζητημένη καὶ σόλοικος.

Ἐξ ἴσου ἀπίθανοι καὶ λογικῶς οὐχὶ ἀναγκαῖαι εἶναι α) ἡ ἐν τῷ σχολίῳ τοῦ Wyttenbach εἰκαζομένη χρῆσις ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου τῆς ἐννοίας τῆς ἡρεμίας τοῦ ὑφάλου ἀντὶ τῆς ἐξωτερικῆς ὄψεως τῆς θαλάσσης, «ἣτις καλύπτει τὸν βράχον», καὶ β) ἡ ἐπιχειρουμένη αἰτιολογία τῆς ναυτικῆς παρομοιώσεως.

Joh. Chr. F. Bähr¹ : «Ja selbst wenn eine Hoffnung oder Freude lächelt, so wird sie schnell durch die losgebrochene Sorge, wie die Meeresstille durch verdeckte Felsen, gebrochen und gestört».

Ἡ γερμανικὴ ἀπόδοσις προσεγγίζει πρὸς τὴν προηγηθεῖσαν ὁμόλογωσον μετάφρασιν τοῦ Kaltwasser πλὴν τῆς διαφορᾶς, ὅτι τώρα λογίζονται ὡς αἰτία τῆς διαταραχῆς ὄχι βράχοι μυστηριωδῶς ἀποσχισθέντες ἐκ τῶν κλιτύων, ἀλλ' ὑφαλοὶ ἐνεδρεῦοντες ἀμερίμνους ταξιδιώτας.

Franco Cole Babbitt² : «otherwise, even though some hope or delectation lure us with a smile, anxiety suddenly breaks forth, like a hidden rock appearing in fair weather, and the soul is overwhelmed and confounded».

Ἀντὶ τῆς ἀορίστου φράσεως τοῦ Holland («object and concurrence of one rock») ὁ Babbitt εἰσάγει τὸ ρῆμα «ἐμφανίζομαι» («appearing»), οἰονεῖ προσωποποιῶν τὸν βράχον, ὅστις ἀδοκῆτως ἐξέρχεται τῆς κρύπτης του.

Τὴν παρανόησιν τῆς εἰκόνας δὲν ἀπέφυγον οὔτε οἱ Georg Siefert³ καὶ François Fuhrmann⁴.

Ἄλλ' ἡ λέξις *σπιλάς* ἡρμηνεύθη, πολὺ σπανιώτερον, καὶ ἄλλως : Ὁ Jacques Amyot⁵, ἀντιφάσκων πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀπόδοσιν τοῦ ἑτέρου χωρίου ἐκ τῶν Ἡθικῶν (476 A : «*un rocher caché sous l'eau*»), προσδίδει ἐνταῦθα εἰς τὸ οὐσιαστικὸν τὴν ἐννοιαν τῆς «νεφέλης» : «*Ains s'il y a quelque*

1. Plutarch's Werke, 6te Abt. (Moralische Schriften), Stuttgart 1829, σελ. 293.

2. Plutarch's Moralia, vol. II [Loeb], London - N. York 1928, σελ. 99 - 101.

3. Βλ. De aliquot Plutarchi script. moral. compos. et indole, ἔνθ' ἀν., σελ. 93 - 94 : «*animi cura quadam mala confusi miser status confertur cum perturbatione quae rupe subito incidente in tranquillo mari existit. Similis comparatio 'De tranquill. an.' 17 fin... Utroque igitur loco mala animum occupantia cum rupibus mari imminentibus conferuntur*». Ὁ Siefert ἐφαντάζετο τὴν εἰκόνα, ὅπως ἀκριβῶς πρὸ αὐτοῦ ὁ Kaltwasser.

4. Les images de Plutarque, ἔνθ' ἀν., σελ. 108 (= ὑποσ. 6 τῆς σελ. 107).

5. Les oeuvres morales et meslees, ἔνθ' ἀν., σελ. 38 (βλ. καὶ ἀνατ. Paris 1819, I, σελ. 244).

esperance qui luy rie, ou quelque delectation qui le chatouille, incontinent soing et sollicitude perce qui comme une nuée vient à brouiller et troubler toute la serenité du beau temps».

Ἡ παρομοίωσις ἀποκτᾷ πλέον ὁμοιογένειαν· ἐν τούτοις παρομοία σημασία τοῦ οὐς. *σπιλάς* (= νεφέλη) πρὸς τὸ παρὸν εἶναι ἀμάρτυρος.

Τὴν ἐκδοχὴν τοῦ Amyot συμμερίζονται καὶ οἱ Ἱταλοὶ **Marc. Adriani** καὶ **Franc. Ambrosoli**¹: «anzi se speranza, o contendo le mostra faccia ridente, incontanente surge densa caligine di gravi pensieri, che'n guisa di nügolo conturba e intorbida il tempo sereno».

Τῆς ὀρθῆς ἐννοίας τῆς λέξεως «σπιλάς» παρὰ Πλουτάρχῃ πρῶτος², ἐξ ὧσων γνωρίζω, ἐστοχάσθη ὁ ἐκ Strassburg ἀνθρωπιστῆς καὶ διδάσκαλος τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης **Ottomar Nachtigall**³, ὅστις μετέφρασεν⁴ ὡς ἐξῆς τὸ συζητούμενον χωρίον: «sed arridente spe quapiam et voluptate ratio suo clamore omnia contineat in officio: non aliter ac si turbo ventorum diei serenae incidat». Ἄλλ' ἡ ἐρμηνεία τοῦ Nachtigall ἠγνοήθη, ἢ τοῦλάχιστον δὲν εὗρεν ὁπαδοὺς εἰς τὰς τάξεις ἐπιφανεστέρων Εὐρωπαίων ἐλληνιστῶν. Μόλις μετὰ τρεῖς αἰῶνας συναντῶμεν παρεμφερῆ ἀπόδοσιν τῆς λέξ. *σπιλάς* (= καταιγίς) παρὰ τῷ **abbé Ricard**⁵: «mais bientôt les soucis et les alarmes viennent étouffer cette joie naissante, comme un orage imprévueux trouble tout à coup la sérénité de l'air». Ἡ μετάφρασις τοῦ Ricard εἶναι πολλῶ μᾶλλον ἀξιοπίστος τῶν ἄλλων οὐ μόνον διὰ τὴν εὐστοχον ἀπόδοσιν τῆς βασικῆς λέξεως *σπιλάς*, ἀλλὰ προσέτι διότι βασιζέται ἐπὶ τῆς ὁμοφώνου γραφῆς⁶ τῶν περισσοτέρων καὶ σπουδαιοτέρων κωδίκων τῶν Ἑθικῶν. Ἡ ἑτέρα γραφή: ὥσπερ ἐν ἐνδία, τὴν ὁποίαν ἐπέλεξαν οἱ ἐκδότες τοῦ Πλουτάρχου W. R. Paton καὶ I. Wegehaupt ἐν τῇ νεωτέρᾳ παρὰ Teubner ἐκδόσει⁷, παραδίδεται μόνον ὑπὸ δύο χειρογράφων, τὰ ὁποῖα κατὰ κανόνα συμπίπτουν εἰς τὸ κείμενον τοῦ *Περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας* δοκιμίου, ἥτοι:

1. Opuscoli di Plutarco, I, Napoli 1841, σελ. 104.

2. Μετὰ δύο ἔτη ὁ Estienne Pasquier (Cinq opuscules de Plutarque Cheronee, traduit par maistre —, à Paris 1546 [Le quint opusc.] μετέφραζε τὸ χωρίον καθ' ὅμοιον τρόπον: «tout ainsi que si une tempeste avenoit en temps tranquille et serain».

3. Ἄλλως λεγόμενος Luscinius ἢ Progneus, 1487-1535. Περὶ αὐτοῦ βλ. προχειρῶς Fr. Aug. Eckstein, Nomenclator philologorum, Leipzig 1871 [ἀντ. Hildesheim 1966], σελ. 394-395 (Nachtigall).

4. Bλ. Plutarchi Chaeronei... Ethica, seu Moralia opuscula [Impr. Michael Vascosanus], Parisiis 1544, σελ. 57 A' πβ. ἐκδ. Basileae 1554, σελ. 15.

5. Oeuvres morales de Plutarque, Tome I, Paris 1844, σελ. 228.

6. ὥσπερ ἐνδία σπιλάδος.

7. Plutarchi Moralia, vol. I, Lipsiae 1925, σελ. 207.

α) X = Marc. Gr. 250, τὸ δεύτερον τμήμα τοῦ ὁποίου (ἐνῶ περιέχεται καὶ τὸ παρὸν ἔργον) χρονολογεῖται εἰς τὸν 14ον αἰῶνα ¹.

β) n = Neapolit. Gr. 350 III E 28, γραφέντος κατὰ τὸν 15ον αἰ. ὑπὸ τοῦλάχιστον ἑξ βιβλιογράφων ² ἐκ ποικίλων προτύπων.

Καίτοι ἑκατέρα τῶν γραφῶν εὐσταθεῖ ἐναρμονιζομένη ἀνέτως εἰς τὰ συμφραζόμενα, ἢ μεταξὺ αὐτῶν ἐννοιολογικὴ διαφορὰ εἶναι σαφὴς καὶ ρυθμίζει τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ ποιὸν τῆς παρομοιώσεως, ὡς προκύπτει ἐκ τῆς ἐπομένης ἀναλύσεως :

Δεχόμενοι τὴν γραφὴν ἐν *εὐδία* ἐντοπίζομεν τὴν σύγκρισιν μεταξὺ τῶν ἐννοιῶν : *ταχύ φροντίδος ἐκτραγείσης* — ἐν *εὐδία* *σπιλάδος*. Τὸ κοινὸν σημείον, ἐφ' οὗ συμπίπτουν τὰ δύο φαινόμενα, τὸ ψυχικὸν καὶ τὸ φυσικόν, εἶναι ἀπλῶς τὸ γνῶρισμα τοῦ τάχους (*ταχύ*), μεθ' οὗ ταῦτα ἐμφανίζονται. Ἀλλὰ παρομοία ιδιότης εἶναι μὲν (διὰ τὸν Πλούταρχον τοῦλάχιστον) χαρακτηριστικὴ τῆς ψυχολογίας τοῦ μέσου ἀτόμου, τοῦ ὁποίου ἡ χαρὰ θολοῦται αὐτομάτως ὑπὸ τῆς παρεισδυομένης μερίμνης, ἀλλ' ἀσφαλῶς δὲν εἶναι αὐτονόητος εἰς τὴν μετεωρολογίαν : ἐν καιρῷ ἀνεφέλου νηνεμίας καὶ γαλήνης δὲν ἐκρήγνυνται ἀποτόμως καταιγὶς οὔτε ἀνεμοζάλη. Ἡ μετ. *ἐκτραγείσης*, ἐφ' ὅσον νοεῖται καὶ εἰς τὸ δεύτερον σκέλος τῆς παρομοιώσεως, προσλαμβάνει ποιὰν τινα ὑποθετικὴν ἀπόχρωσιν (= ἐὰν ἐκτραγῇ σπιλάς). Τί συμβαίνει ὅμως εἰς τὴν φύσιν, ὅταν ἐπέλθῃ θύελλα ἢ σφοδρὸς ἄνεμος, δὲν πληροφοροῦμεθα ἐκ τοῦ κειμένου, ἐὰν διατηρῶμεν τὸν ἐμπρόθετον προσδιορισμὸν ἐν *εὐδία* καὶ δεχώμεθα τὴν σύγκρισιν ἑτεροβαρῆ. Ἡ μόνη κατ' ἐμὲ ὀρθὴ ἀντιμετώπισις τοῦ ἐρμηνευτικοῦ προβλήματος ἐπιβάλλει νὰ θεωρήσωμεν τὰ δύο ρήματα *συνεχύθη* - *συνεταράχθη* ἰσχύοντα καὶ εἰς τὸ ἑλλιπὲς σκέλος τῆς παρομοιώσεως. Ἦτοι σεβόμενοι τὴν σχεδὸν ὁμόφωνον παράδοσιν τῶν κωδίκων, πρέπει νὰ νοήσωμεν καὶ τὸ οὗς. *εὐδία* ὡς ὑποκείμενον τῶν ρημάτων, ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἀντ. *αὕτη* (= ἡ ψυχὴ) ἐτέθη εἰς τὸ πρῶτον σκέλος. Ἡ σύγκρισις οὕτω καθίσταται πλήρης, ἰσόρροπος καὶ διανυγῆς : ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ πρῶτον μειδίημα τῆς ἐλπίδος ἢ τῆς χαρᾶς κυριεῦται ὑπὸ περισπασμῶν καὶ ἀνησυχίας, τὰ ὁποῖα συγγέουν καὶ ἀναταράσσουσιν αὐτήν, ἀκριβῶς ὅπως «συγχεῖται» καὶ «ταράττεται» ἡ *εὐδία* τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ ἡ ἡρεμία τῆς θαλάσσης, εὐθὺς ὡς ἐκσπάσῃ θύελλα ἢ ἀνεμορριπή.

ΜΙΝΩΣ Μ. ΚΟΚΟΛΑΚΗΣ

1. Βλ. Hans Wegehaupt, Plutarchstudien in italienischen Bibliotheken, Program Cuxhaven 1906, σελ. 31 (Venedig).

2. Κατὰ τὸν H. Wegehaupt, Plutarchstudien, ἐνθ' ἀν., σελ. 25 - 26 (Neapel), διακρίνονται 8 χεῖρες. Ὁ Hub. Demoulin (Le Musée Belge, tome VIII [1904], σελ. 279) ἀριθμεῖ 6.